

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Katedra ústavního a evropského práva

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Problematika umělého přerušení těhotenství v soudní judikatuře

Zpracovala:

Aneta Alexanderová

Vedoucí diplomové práce:

JUDr. Zuzana Vostrá, Ph.D.

Plzeň 2023

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2022/2023

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Aneta ALEXANDEROVÁ**
Osobní číslo: **R18M0001P**
Studijní program: **M6805 Právo a právní věda**
Studijní obor: **Právo**
Téma práce: **Problematika umělého přerušení těhotenství v soudní judikatuře**
Zadávací katedra: **Katedra ústavního a evropského práva**

Zásady pro vypracování

Osnova:

Úvod

1. Lidská práva spojená s umělým přerušением těhotenství a jejich právní zakotvení
2. Problematika umělého přerušení těhotenství z pohledu Evropského soudu pro lidská práva
3. Přístup evropských států k problematice umělého přerušení těhotenství
4. Problematika umělého přerušení těhotenství z pohledu Nejvyššího soudu USA
5. Přístup jednotlivých států USA k problematice umělého přerušení těhotenství

Závěr

Rozsah diplomové práce:

Rozsah grafických prací:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

- BERGER, Vincent. Judikatura Evropského soudu pro lidská práva. Praha: IFEC, 2003. 769 s. ISBN 80-86412-23-7.
- ČAPEK, Jan. Evropská úmluva o ochraně lidských práv. I. část – Úmluva. Praha: Linde Praha, 2010. 887 s. ISBN 978-80-7201-789-8.
- HUBÁLKOVÁ, Eva. Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika: judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva: text je sestaven a uspořádán podle stavu k 1.4.2003. Praha: Linde Praha, 2003. 743 s. ISBN 80-7201-417-X
- HUBÁLKOVÁ, Eva. Přehled judikatury Evropského soudu pro lidská práva: rozsudky velkého senátu – výběr. Svazek II (2000-2006). Praha: Wolter Kluwer, 2013. 251 s. ISBN 978-80-7478-043-1
- KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan a BOBEK, Michal. Evropská úmluva o lidských právech: komentář. Praha: Nakladatelství C.H. Beck, 2012. xxvii, 1660 s. ISBN 978-80-7400-365-3
- REPÍK, Bohumil. Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo. Praha: Orac, 2002. 263 s. ISBN 80-86199-57-6
- ONDŘEJ, Jan, ed. Postavení jednotlivce v mezinárodním právu: proměny (vývoj) právního postavení jednotlivce v mezinárodním právu. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2020. 129 s. ISBN 978-80-7630-007-1
- CALT, Shannon. A., B. & C V. Ireland: „Europe’s Roe v. Wade“ Lewis & Clark Law Review. Fall 2010, vol. 14, no. 3, s. 1189-1232. ISSN 1557-6582.
- PADMANABHAN, Sunaya. Comparative limitations on abortions: The United States Supreme Court v. The European Court of Human Rights. Northwestern Journal of Law and Social Policy [online]. Fall 2021, vol. 17, issue 1, s. 36-48 [vid. 2022-03-10]. ISSN 1557-2447

Vedoucí diplomové práce:

JUDr. Zuzana Vostrá, Ph.D.
Fakulta právnická

Datum zadání diplomové práce: **28. ledna 2022**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2023**

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan

Doc. JUDr. Monika Forejtová, Ph.D.
vedoucí katedry

V Plzni dne 6. září 2022

Prohlášení

„Čestně prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Problematika umělého přerušení těhotenství v soudní judikatuře vypracovala samostatně a že jsem vyznačila všechny prameny, ze kterých jsem při psaní této práce čerpala a vycházela.“

Plzeň, březen 2023

Aneta Alexanderová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala JUDr. Zuzaně Vostré, Ph.D. za vedení mé diplomové práce.

Obsah

Úvod	1
1. Lidská práva spojená s umělým přerušením těhotenství a jejich právní zakotvení	3
1.1. Právo na život	3
1.2. Souhlas s lékařským zákrokem.....	8
1.3. Právo na lidskou důstojnost.....	10
1.4. Právo na respektování soukromého a rodinného života.....	10
1.5. Reprodukční práva	12
1.6. Právo na interrupci.....	15
1.7. Další lidská práva spojená s umělým přerušením těhotenství.....	16
2. Problematika umělého přerušení těhotenství z pohledu Evropského soudu pro lidská práva	18
2.1. Pohled Evropského soudu pro lidská práva na umělé přerušení těhotenství	18
2.2. Konkrétní judikatura Evropského soudu pro lidská práva spojená s umělým přerušením těhotenství.....	23
2.2.1. Vo proti Francii.....	23
2.2.2. Open Door a Dublin Well Woman proti Irsku.....	25
2.2.3. A. B. C. proti Irsku.....	27
2.2.4. Tysiac proti Polsku.....	29
2.2.5. Boso proti Itálii	31
3. Přístup evropských států k problematice umělého přerušení těhotenství	33
3.1. Státy s restriktivní úpravou interrupcí.....	33
3.1.1. Vatikán.....	34
3.2. Státy s relativně restriktivní legislativou interrupcí.....	35
3.2.1. Polsko	36
3.3. Státy povolující interrupci na základě sociálních důvodů.....	39
3.4. Státy s liberální legislativou interrupcí	40
3.4.1. Irsko.....	41
3.5. Evropská unie	42
4. Problematika umělého přerušení těhotenství z pohledu Nejvyššího soudu USA	44

4.1.	Pohled Nejvyššího soudu USA na umělé přerušení těhotenství.....	44
4.2.	Konkrétní judikatura Nejvyššího soudu USA spojená s umělým přerušením těhotenství.....	45
4.2.1.	Roe v. Wade.....	45
4.2.2.	Casey v. Planned Parenthood.....	46
4.2.3.	Dobbs v. Jackson Women's Health Organization.....	48
5.	Přístup jednotlivých států USA k problematice umělého přerušení těhotenství.....	50
5.1.	Státy, ve kterých jsou interrupce nelegální	50
5.2.	Státy, které plánují interrupce zakázat	51
5.3.	Státy, ve kterých nejsou interrupce chráněny zákonem	52
5.4.	Státy, ve kterých jsou interrupce pod ochranou zákona.....	52
	Závěr.....	56
	Resumé	59
	Klíčová slova.....	60
	Keywords	60
	Seznam použitých zdrojů.....	61

Seznam zkratek

ČNR	Česká národní rada
ESLP, Soud	Evropský soud pro lidská práva
EU	Evropská unie
EÚLP, Úmluva	Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
Komise	Evropská komise pro lidská práva
LSZP, Listina	Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1992 Sb., Listina základních práv a svobod
ObčZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
OSN	Organizace spojených národů
SDEU	Soudní dvůr Evropské unie
SCOTUS, Nejvyšší soud	Nejvyšší soud USA (Supreme Court of the United States)
TrZ	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
USA	Spojené státy americké (United States of America)

Úvod

Problematika umělého přerušeni těhotenství je velice kontroverzní otázkou, která odjakživa působila ve společnosti značné vášně. Jedná se totiž nejen o otázku z pohledu práva, ale také lékařské vědy, psychologie, náboženské víry, morálky či v dnešní době stále více o otázku politickou. Dodnes na ni neexistuje celospolečenská shoda a je neustálým předmětem diskuzí a legislativních či judikaturních úprav. Obecně otázky počátku a konce lidského života jsou velmi citlivá témata, se kterými se společnost prozatím nedokázala jednoznačně vypořádat. To je velkou nevýhodou pro posuzování problematiky umělého přerušeni těhotenství. Nikdo si totiž netroufá určit, v jakém okamžiku lidský život začíná. Absence zákonné definice tohoto okamžiku tak vytváří okolo interrupcí značné nejasnosti. Cílem této diplomové práce není tyto nejasnosti zodpovědět, nýbrž nastínit a rozebrat postoje vybraných demokratických států a mezinárodních institucí k této problematice a tyto postoje porovnat a zhodnotit. A to nejen z hlediska legislativy, ale především z pohledu soudní judikatury. K dosažení těchto cílů jsou v práci využívány především metody analýzy a komparace.

První kapitola diplomové práce se zabývá lidskými právy, která jsou jakýmkoliv způsobem s problematikou umělého přerušeni těhotenství spojena. V dané problematice se totiž jedná o jakýsi střet lidských práv mezi nenarozeným lidským plodem a osobou jeho matky, těhotné ženy. Primárně práce vychází z jejich legálního zakotvení v českém právním řádu, následně je zasazuje i do kontextu mezinárodních smluv, kterými je Česká republika vázána. V této části práce je proto vycházeno především z právních předpisů, které jsou doplněny zejména komentářovou literaturou a judikaturou Ústavního soudu České republiky.

Zákonnou úpravu umělého přerušeni těhotenství neodmyslitelně doplňuje soudní judikatura, která jednotlivá zákonná ustanovení detailněji rozpracovává a objasňuje. Na evropském kontinentu je nejvyšší autoritou v oblasti lidských práv Evropský soud pro lidská práva sídlící ve Štrasburku. Ten se otázkami týkajícími se interrupcí zabýval od dob svého vzniku již několikrát, proto se druhá kapitola této práce zabývá jeho pohledem na danou problematiku. K důkladné analýze této kapitoly jsou využívány zejména judikáty Evropského soudu pro lidská práva v kombinaci s odbornou literaturou. První část kapitoly hodnotí pohled ESLP na problematiku umělého přerušeni těhotenství, druhá část kapitoly se již věnuje nejznámějším judikátům, které Evropský soud pro lidská práva v této oblasti vydal.

Jelikož se případy řešené před Evropským soudem pro lidská práva týkaly vždy jiného evropského státu, nežli je Česká republika, věnuje se třetí kapitola této práce přístupu evropských států k problematice umělého přerušení těhotenství. Státy jsou v práci rozděleny do čtyř kategorií, a to na státy s restriktivní úpravou interrupcí, státy s relativně restriktivní úpravou interrupcí, státy povolující interrupci na základě sociálních důvodů a státy s liberální legislativou interrupcí. Z každé kategorie je dále hlouběji analyzován jeden stát, který ji určitým způsobem reprezentuje. V závěru kapitoly je rozebíráno poměrně nové stanovisko Evropské Unie k problematice umělého přerušení těhotenství. V kapitole je pracováno s širokou paletou zdrojů od odborné literatury, včetně té komentářové, dále se značným množstvím odborných a internetových článků, až po legislativu či judikaturu vybraných států nebo také s audiovizuálním dokumentem „zEvropy“, jehož autorem je Katedra evropského práva na Právnické fakultě Univerzity Karlovy. Tento dokument dodal práci zajímavý vhled do problematiky interrupcí ze strany Evropské unie.

Události minulého roku zapříčinily, že práce obsahuje také stále se vyvíjející situaci ohledně problematiky umělého přerušení těhotenství v USA. Následuje proto kapitola věnující se pohledu Nejvyššího soudu USA na tuto problematiku. Nejvyšší soud USA je nejvyšší instancí federálního soudnictví ve Spojených státech, které vydává závazné precedenty, mající právní následky na celém území USA. V historii své činnosti vydal v oblasti interrupcí tři významné precedenty, které jsou v kapitole dále podrobněji rozebírány. V kapitole jsou opět judikatura doplněna o pohled odborné literatury.

Poslední kapitola se věnuje důsledkům pramenícím z nejnovějšího precedentu Nejvyššího soudu USA týkající se interrupcí, a to konkrétně rozhodnutí ve věci *Dobbs v. Jackson Women's Health Organization*, díky kterému se rozhodování o otázce interrupcí vrátilo do kompetence jednotlivých států USA. Kapitola sleduje nynější přístup těchto států k problematice umělého přerušení těhotenství. Z důvodu aktuálnosti a proměnlivosti situace v jednotlivých státech je jako primární zdroj užíván každodenně aktualizovaný článek NY Times doplněný dalšími především internetovými zdroji. Veškerá data v práci uvedená jsou platná k 20. 3. 2023.

1. Lidská práva spojená s umělým přerušением těhotenství a jejich právní zakotvení

Problematika umělého přerušení těhotenství představuje jakýsi střet lidských práv mezi nenarozeným lidským plodem neboli nasciturem a osobou jeho matky, těhotné ženy. Jedná se především o právo na život, právo na lidskou důstojnost, právo na respektování soukromého a rodinného života, tzv. reprodukční práva nebo například samotné právo na umělé přerušení těhotenství. Tato práva se vyznačují různým stupněm jejich závaznosti v souvislosti s tím, v jakém státě světa se zrovna nacházíme a ve kterých právních dokumentech jsou zakotvena.

V České republice je většina lidských práv spojených s umělým přerušением těhotenství zakotvena v Listině základních práv a svobod (dále jen „LZPS“ nebo „Listina“). Výslovné právo na interrupci nalezneme na úrovni zákonné. Na úrovni mezinárodní jsou tato lidská práva obsažena například v Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „EÚLP“ nebo „Úmluva“), ve Všeobecné deklaraci lidských práv, v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech nebo v Úmluvě o právech dítěte. Mezinárodní právo výslovné právo na umělé přerušení těhotenství neuvádí.

1.1. Právo na život

Právo na život je základním právem člověka, které je nezadatelné, nezrušitelné, nezcižitelné a neprohlášené. Právní zakotvení má především v ustanovení čl. 6 Listiny. Jednotlivá ustanovení je nutno zkoumat a vykládat komplexně, vždy v úzké souvislosti s obsahem celého čl. 6 LZPS. Ve větě první ustanovení čl. 6 odst. 1 LZPS nalezneme obecnou formulaci práva na život: „Každý má právo na život.“ Toto ustanovení konkretizují ustanovení čl. 6 odst. 2 a 3, která uvádějí: „Nikdo nesmí být zbaven života“ a „Trest smrti se nepřipouští.“ Pro posuzování problematiky umělého přerušení těhotenství je velmi důležitá především věta druhá ustanovení čl. 6 odst. 1 LZPS: „Lidský život je hoden ochrany již před narozením.“ a ustanovení čl. 6 odst. 4 LZPS: „Porušením práv podle tohoto článku není, jestliže byl někdo zbaven života v souvislosti s jednáním, které podle zákona není trestné.“ Odstavec 4 stanovuje ústavní meze práva na život ve smyslu ustanovení čl. 4 Listiny.

Formulace celého čl. 6 LZPS byla jednou z nejspornějších a nejdiskutovanějších otázek při přípravě a schvalování Listiny. V jednom z pozměňovacích návrhů bylo předloženo, aby věta druhá ustanovení čl. 6 odst. 1 LZPS zněla: „*Každý má právo se narodit.*“ Tento návrh byl však odmítnut, a to především z důvodu, že výklad takovéto normy by mohl přinášet značné potíže. Hlasováním byl z obdobných důvodů odmítnut také minoritní návrh výborů sociálních a kulturních a výborů pro životní prostředí ve znění: „*Lidský život je hodný ochrany od početí.*“¹

Základním problémem otázky interrupcí je vymezení počátku lidského života, tedy okamžiku, kdy přesně lidský život vzniká. Tento okamžik nemá legální zakotvení ani na něm neexistuje celospolečenská shoda. Obecně bychom mohli podotknout, že se jedná jak o problematiku právního charakteru, tak především o problematiku charakteru lékařského. Právo by mělo respektovat výsledky lékařské vědy, neboť právě té přísluší konstatovat, kdy nastává okamžik zrození.² „*Za narození živého dítěte se považuje úplné vypuzení nebo vynětí plodu z těla matčina, bez ohledu na délku trvání těhotenství, jestliže plod po narození dýchá nebo projevuje alespoň jednu ze známek života, to je srdeční činnost, pulzaci pupečníku nebo nesporný pohyb kosterního svalstva bez ohledu na to, zda byl pupečník přerušen nebo placenta připojena.*“³ Český právní řád respektuje poznatky současné lékařské vědy a při úvahách o počátku lidského života se jimi řídí. Rozlišuje tedy pojmy lidský plod-nenarozený jedinec, který je LZPS hoděn ochrany a člověk-narozený jedinec, který má právo na život.

Přesné vymezení okamžiku počátku lidského života nenalezneme ani v mezinárodních dokumentech, které právo na život garantují, a kterými je Česká republika vázána. Úmluva ve svém ustanovení čl. 2 pouze deklaruje právo na život, o jeho hlubším rozvedení ve směru k době před porodem však mlčí. Z jejího textu není jasné, jaký okamžik považuje za přesný počátek lidského života, a proto se na základě stanoviska Evropské komise dovozuje, že právo na život ve smyslu ustanovení čl. 2 odst. 1 EÚLP se vztahuje na jedince až od okamžiku narození, nikoli pouhého početí. Zároveň komise konstatovala, že stát může do určité míry omezit právo na umělé přerušování těhotenství. Avšak ne zcela úplně,

¹ PAVLÍČEK, V. a kol.: *Ústava a ústavní řád České republiky. 2 díl: Práva a svobody*. Praha: LINDE, 2002, s. 364 a 365.

² Srov. ODEHNALOVÁ, J. in KLÍMA, K. a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 972.

³ Příloha k vyhlášce č. 297/2012 Sb., o Listu o prohlídce zeměděleho.

jelikož lidskému plodu není možné přiznat právo na život v plné míře, jelikož by to bylo v rozporu s předmětem a cíli Úmluvy. Požadavek ochrany lidského života již před narozením nalezneme také například v Úmluvě o právech dítěte, přijatou OSN v roce 1959, která ve své preambuli uvádí: „*Dítě pro svou tělesnou a duševní nezralost potřebuje zvláštní záruky, péči a odpovídající právní ochranu před narozením i po něm.*“ Pro srovnání s mezinárodními dokumenty je zajímavé uvést například ustanovení čl. 4 odst. 1 Americké úmluvy z roku 1969, která stanovuje, že život začíná početím. Ve spojitosti s tímto ustanovením je v potřeba odlišně vykládat právo na život, které má tímto v USA i lidský plod.⁴

Mezinárodní dokumenty ani Listina nám tedy jednoznačně neřeší problém konfliktů mezi těhotnou matkou a lidským plodem. Formulace ustanovení čl. 6 odst. 1 LZPS: „*Lidský život je hoden ochrany již před narozením.*“ je jakousi etickou normou, která obsahuje spíše přání směřem k zákonodárci při řešení právní úpravy ochrany těhotné ženy a lidského plodu, nežli jednoznačné instrukce, jak tento konflikt řešit. Takováto formulace však byla zvolena jako kompromis při tvorbě Listiny mezi zastánci a odpůrci umělého přerušování těhotenství. Z jejího znění není možné dovodit absolutní ústavněprávní zákaz interrupcí, avšak poskytuje ústavní zakotvení ochrany lidského plodu již před narozením, což představuje určité omezení zákonodávce v otázce legality umělého přerušování těhotenství.⁵

Ustanovení týkající se ochrany počatého dítěte nalezneme napříč různými právními odvětvími českého právního řádu. Nejvýrazněji v právu občanském, trestním a také například v právu pracovním. Ochrana lidského plodu je uskutečňována především prostřednictvím ochrany těhotné ženy.⁶

Současný zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „ObčZ“) přisuzuje způsobilost k právům a povinnostem počatého dítěte pouze v případě, že se narodí živé. Vyplývá tak z ustanovení § 23 ObčZ: „*Člověk má právní osobnost od narození až do smrti.*“ v kombinaci s ustanovením § 25 ObčZ: „*Na počaté dítě se hledí jako na již narozené, pokud to vyhovuje jeho zájmům. Má se za to, že se dítě narodilo živé. Nenarodí-li se však živé, hledí se na něj, jako by nikdy nebylo.*“ Tato ustanovení mají značný význam mimo jiné především v oblasti práva

⁴ Srov. ODEHNALOVÁ, J. in KLÍMA, K. a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 973.

⁵ BAHOUNEK, T. J., FUKALOVÁ, D., MAN, V., SCHELLEOVÁ I., SCHELLE, K., ŠRÁČEK, J. *Čtyři pohledy na interrupci*. Ostrava: KEY Publishing s.r.o., 2007, s. 23.

⁶ Tamtéž, s. 24.

dědického a práva vlastnického, kdy je jím zaručena možnost, aby například dítě mohlo dědit po svém otci, ačkoliv ten by se narození svého potomka již nedožil.⁷

Také účinná trestněprávní ochrana těhotné ženy a lidského plodu je v České republice upravena poměrně rozsáhle. Ustanovení týkající se jejich ochrany nalezneme v zákoně č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen „TrZ“), v zákoně č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, v zákoně č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu svobody a zákoně č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby.

Nasciturus jakožto nenarozené dítě nacházející se v těle matky, je chráněn právě jejím prostřednictvím, a to až do okamžiku, kdy se z něj stane člověk. Objektem, který je TrZ není tedy klíčící lidský život, ale především život a zdraví těhotné ženy. Jednání směřující proti takovému objektu je trestné na základě Hlavy 1, Dílu 4 zvláštní části TrZ, kde jsou uvedeny jednotlivé skutkové podstaty trestných činů proti těhotenství ženy.⁸ Jsou jimi nedovolené přerušení těhotenství bez souhlasu těhotné ženy dle ustanovení § 159 TrZ, nedovolené přerušení těhotenství se souhlasem těhotné ženy dle ustanovení § 160 TrZ, pomoc těhotné ženě k umělému přerušení těhotenství dle ustanovení § 161 TrZ a svádění těhotné ženy k umělému přerušení těhotenství dle ustanovení § 162 TrZ. Subjektem takovýchto trestných činů je vždy osoba odlišná od osoby těhotné ženy, jelikož těhotná žena za takovéto činy není trestně odpovědná na základě ustanovení § 163 TrZ: „*Těhotná žena, která své těhotenství sama uměle přeruší nebo o to jiného požádá nebo mu to dovolí, není pro takový čin trestná, a to ani podle ustanovení o návodci a pomocníkovi.*“ Jedná se o projev obecné zásady trestního práva, že nemůže být trestný ten, k jehož ochraně je určeno příslušné ustanovení zvláštní části TrZ. Dále je nutné zdůraznit, že jednání na základě ustanovení § 160 TrZ, § 161 TrZ a § 162 TrZ je trestné pouze v případě, že těhotenství bylo uměle přerušeno jinak než způsobem přípustným podle zákona o umělém přerušení těhotenství. Mezi další projevy ochrany nenarozeného dítěte skrz osobu těhotné ženy patří například ustanovení § 122 odst. 2 písm. g) TrZ, kdy vyvolání potratu nebo usmrcení plodu se považuje za těžkou újmu na zdraví.⁹ Dále spáchání

⁷ Srov. ODEHNALOVÁ, J. in KLÍMA, K. a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 974.

⁸ ŘÍHOVÁ, K. Momentum nativitatis z pohledu trestního práva. In: *Praviprostor.cz* [online]. 1.4.2019 [cit. 13.2.2023]. Dostupné z: <https://www.praviprostor.cz/clanky/trestni-pravo/momentum-nativitatis-z-pohledu-trestniho-prava>.

⁹ PAVLÍČEK, V. a kol.: *Ústava a ústavní řád České republiky. 2 díl: Práva a svobody*. Praha: LINDE, 2002, s. 69 a 70.

trestného činu na těhotné ženě se považuje za obecnou přitěžující okolnost dle ustanovení § 42 písm. h) TrZ.

Trestní právo chápe porod jako okamžik, kdy se lidský plod stává živým člověkem. Problém tkví v tom, že porod není pouhým okamžikem, ale je procesem, který trvá určitou dobu. Přesný moment, kdy se nasciturus mění v živou bytost je důležitý pro rozhraní mezi trestným činem vraždy dle ustanovení § 140 TrZ, trestným činem vraždy novorozeného dítěte matkou dle ustanovení § 142 TrZ a trestnými činy proti těhotenství ženy.¹⁰ Lze tedy říci, že plodu/dítěti při porodu je právem poskytnuta ještě vyšší ochrana než v průběhu těhotenství ženy, jelikož u trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou je trestné usmrcení novorozeného dítěte nejen bezprostředně po porodu, ale i přímo při něm.

Celá trestněprávní problematika ochrany lidského plodu je velmi úzce spojena s ustanovením čl. 6 odst. 4 LZPS, který připouští možnost jednání, které by jiného zbavilo života v souvislosti s určitými okolnostmi a zároveň by toto jednání nebylo trestné. Jedná se o výjimku z dikce ustanovení čl. 6 odst. 1 a odst. 2 LZPS. Nejde o vymezení toho, jaké jednání není považováno za trestný čin, nýbrž odkazuje na konkrétní vnitrostátní zákonnou úpravu, která způsobí jednání, která nejsou trestná, dále stanoví. Zákonodárce je přitom limitován dikcí ustanovení čl. 4 LZPS, kdy musí být šetřeno podstaty a smyslu ustanovení čl. 6 odst. 4 LZPS.¹¹

Tato problematika je zákonně upravena především normami trestního práva, nejvýrazněji institutem okolností vylučující protiprávnost. Jedná se o okolnosti, které způsobují, že čin, který zdánlivě naplnil skutkovou podstatu trestného činu, není protiprávní. Z toho důvodu nemůže být ani trestným činem, jelikož protiprávnost je obligatorním znakem každého trestného činu. Jedná se tudíž o tzv. čin jinak trestný. TrZ za okolnosti vylučující protiprávnost ve své Hlavě III. výslovně stanovuje krajní nouzi dle ustanovení § 28 TrZ, nutnou obranu dle ustanovení § 29 TrZ, svolení poškozeného dle ustanovení § 30 TrZ, přípustné riziko dle ustanovení § 31 TrZ a oprávněné použití zbraně dle ustanovení § 32 TrZ. Katalog okolností vylučující protiprávnost ovšem není uzavřený, jelikož je zde dovolená analogie ve prospěch pachatele. Teorie i praxe například řadí mezi

¹⁰ ŘÍHOVÁ, K. Momentum nativitatis z pohledu trestního práva. In: *Praviprostor.cz* [online]. 1.4.2019 [cit. 13.2.2023]. Dostupné z: <https://www.praviprostor.cz/clanky/trestni-pravo/momentum-nativitatis-z-pohledu-trestniho-prava>.

¹¹ PAVLÍČEK, V. a kol.: *Ústava a ústavní řád České republiky. 2 díl: Práva a svobody*. Praha: LINDE, 2002, s. 72 a 73.

okolnosti vylučující protiprávnost také výkon práva, plnění povinnosti a výkon povolání či jiné dovolené činnosti.¹²

Pod dikci ustanovení čl. 6 odst. 4 LZPS lze subsumovat také dovolené umělé přerušování těhotenství podle zákona ČNR č. 66/1986 Sb., o umělém přerušování těhotenství a vyhlášky č. 75/1986 Sb., která tento zákon provádí. Tyto dva právní předpisy přesně stanovují podmínky, za jakých může být lidský plod zbaven práva na život přípustným způsobem.¹³

V kontextu práva na život nelze opomenout ani právo na život matky nenarozeného dítěte, tedy těhotné ženy, která může být v krajních případech komplikací v těhotenství ohrožena na svém vlastním životě. V této situaci je vždy primární zachránit život těhotné ženy, tedy již žijícího jedince, a to i případně na úkor nenarozeného dítěte. Při úvahách o poměrování těchto dvou práv na život, tedy práva na život těhotné ženy a práva na život lidského plodu, musíme opět vycházet z faktu, že plné právo na život náleží až narozenému jedinci, zatímco lidský plod je pouze hoden ochrany.

1.2. Souhlas s lékařským zákrokem

Souhlas s lékařským zákrokem je institut, na základě kterého, je možné provést zdravotní zákrok, aniž by bylo nezákonně zasaženo do práva na nedotknutelnost osoby, které je na ústavní úrovni v České republice chráněno ustanovením čl. 7 odst. 1 LZPS. Právem na nedotknutelnost osoby se rozumí ochrana fyzické a psychické integrity, tedy ochrana zdraví, a to i psychického.

Klíčový je zde pojem informovaný souhlas, jehož definici nalezneme v Úmluvě o lidských právech a biomedicině. Jedná se o mezinárodní dokument, který je speciálním zákonem vůči EÚLP v oblasti zdravotnictví. Z této definice vychází zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a dále občanský zákoník, který s ním pracuje především v ustanovení týkající se právě zásahu do integrity člověka. Podle ustanovení čl. 5 Úmluvy o lidských právech a biomedicině je možné provést lékařský zákrok až poté, co dotčená osoba poskytla svobodný informovaný souhlas. Svobodný souhlas znamená, že na osobu nikdo nemohl vyvíjet nátlak a ona se tak rozhodla dobrovolně na základě svého vlastního přesvědčení.

¹² ŠÁMAL, P., NOVOTNÝ, O., GRÍVNA, T., HERCZEK, J., VANDUCHOVÁ, M., VOKOUN, R. a kolektiv. *Trestní právo hmotné*. 8. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 209-211.

¹³ BAHOUNEK, T. J., FUKALOVÁ, D., MAN, V., SCHELLEOVÁ I., SCHELLE, K., ŠRÁČEK, J. *Čtyři pohledy na interrupci*. Ostrava: KEY Publishing s.r.o., 2007, s. 30.

Informovaný souhlas znamená, že tato osoba musí být řádně poučena o svém zdravotním stavu, o doporučené léčbě, její povaze a účelu, o alternativách k ní a v neposlední řadě o možných rizicích a komplikacích spojených s daným zákrokem v oblasti péče o zdraví. Bez takového souhlasu je možné provést lékařský zákrok pouze za podmínek ustanovení čl. 8 Úmluvy o lidských právech a biomedicíně: *„Pokud v situacích nouze nelze získat příslušný souhlas, jakýkoliv nutný lékařský zákrok lze provést okamžitě, pokud je nezbytný pro prospěch zdraví dotyčné osoby.“* Typickým příkladem takové situace je, když se pacient nachází v bezvědomí a je nutné provést bezodkladně lékařský zákrok k záchraně jeho života.¹⁴

Souhlas s lékařským zákrokem je potřeba udělit i v případě umělého přerušení těhotenství, a to na základě ustanovení § 7 zákona č. 66/1986 Sb., o umělém přerušení těhotenství: *„Žena písemně požádá o umělé přerušení těhotenství ženského lékaře zdravotnického zařízení příslušného podle místa jejího trvalého pobytu nebo místa pracoviště nebo školy. Lékař je povinen poučit ženu o možných zdravotních důsledcích umělého přerušení těhotenství i o způsobech používání antikoncepčních metod a prostředků. Jestliže žena na umělém přerušení těhotenství trvá a zjistí-li lékař, že jsou splněny podmínky pro jeho výkon, určí zdravotnické zařízení, kde se výkon provede.“* Pokud by těhotné ženě někdo uměle přerušil těhotenství bez takového souhlasu, a zároveň by se nejednalo o skutečnost dle ustanovení čl. 8 Úmluvy o lidských právech a biomedicíně, dopustil by se trestného činu dle ustanovení § 159 TrZ a mohl by být potrestán trestem odnětí svobody na dvě léta až osm let.

V souvislosti se souhlasem s lékařským zákrokem řešil Ústavní soud ve svém nálezu **I. ÚS 1565/14** otázku zdravotních zákroků v průběhu porodu, které byly údajně činěny bez informovaného souhlasu stěžovatelky za účelem ochránit dítě. V daném případě se jednalo o nástřih hráze rodičky. Ústavní soud věc shrnul následovně: *„V dané věci je nutno vážit zájmy rodičky na ochraně její fyzické integrity a zájmy nenarozeného dítěte na životě a zdraví. Právo rodičí matky na nedotknutelnost její osoby tedy v ústavněprávní rovině omezit lze, za předpokladu, že je skutečně (alespoň s vysokou pravděpodobností) život a zdraví*

¹⁴ Srov. KRATOCHVÍL, J. in KÜHN, Z., KRATOCHVÍL, J., KMEC, J., KOŠAŘ, D. a kolektiv. *Listina základních práv a svobod. Velký komentář*. Praha: Leges, 2022, s. 429 a 430.

*plodu bezprostředně ohrožen a provedené zákroky přiměřené sledovanému účelu záchraně života a zdraví nenarozeného dítěte.*¹⁵

1.3. Právo na lidskou důstojnost

Lidskou důstojnost můžeme chápat jako hodnotu, kterou je člověk nahlížen jako individuum. Má jak povahu objektivní, tak dále povahu subjektivní, což znamená, že každý jedinec může mít odlišnou konkrétní představu o tom, co je či není důstojné.¹⁶ V lidské důstojnosti jsou si ve smyslu ustanovení čl. 1 LZPS všichni lidé rovni. Jedná se tedy o právo s obecnou platností, které náleží každé lidské bytosti, včetně nascituru. Toto lidské právo by mělo být chráněno před jednáním, které jej snižuje a narušuje. V Listině je právo na lidskou důstojnost zakotveno v ustanovení čl. 10 odst. 1 LZPS, na mezinárodněprávní úrovni například v ustanovení čl. 10 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech.

1.4. Právo na respektování soukromého a rodinného života

Právo na soukromí je v Listině zakotveno v ustanovení čl. 10 odst. 2, který uvádí: *„Každý má právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života.“* Jedná se o velmi široký pojem, který není zákonně definovaný. Rozsah tohoto práva je tedy značný, v rámci jeho aplikace je důležité, jak tento pojem a jeho šíři chápe daný soudce při posuzování, zda do jeho zásahu došlo či nikoli. V obecné rovině lze právo na soukromí chápat jako právo na ochranu soukromého života před neoprávněným zasahováním a narušováním tohoto práva od ostatních.¹⁷ Ústavní soud se ve svém nálezu **Pl. ÚS 24/10**, bod 29 k právu na respektování soukromí vyjadřuje takto: *„Primární funkcí práva na respekt k soukromému životu je zajistit prostor pro rozvoj a seberealizaci individuální osobnosti. Vedle tradičního vymezení soukromí v jeho prostorové dimenzi (ochrana obydlí v širším slova smyslu) a v souvislosti s autonomní existencí a veřejnou mocí nerušenou tvorbou sociálních vztahů (v manželství, v rodině, ve společnosti), právo na respekt k soukromému životu zahrnuje i garanci*

¹⁵ Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1565/14 ze dne 2.3.2015.

¹⁶ KLÍMA, K. *Ústavní právo*. 3 rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, s. 292.

¹⁷ Srov. KRATOCHVÍL, J. in KÜHN, Z., KRATOCHVÍL, J., KMEC, J., KOŠAŘ, D. a kolektiv. *Listina základních práv a svobod. Velký komentář*. Praha: Leges, 2022, s. 540 a 541.

*sebeurčení ve smyslu zásadního rozhodování jednotlivce o sobě samém.*¹⁸ Rozhodnutí jednotlivce, jak žít svůj život bychom mohli podřadit pod právo na sebeurčení, které je z práva na respektování soukromého života odvozené. Ústavní soud ve svém nálezu **III. ÚS 2480/20**, bod 36 se k nim vyjadřuje tak, že: *„Funkcí práva na respekt k soukromému životu je zajistit prostor pro svobodu člověka. Součástí této svobody je možnost jednotlivců činit vlastní rozhodnutí o způsobu svého života, a být tak aktivním tvůrcem své životní dráhy, neboli vytvářet si svůj životní projekt.*“¹⁹ Ústavní soud se v otázkách práva na soukromí výrazně inspiroje judikaturou Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“ nebo „Soud“).²⁰

Právo na respektování soukromého a rodinného života je dále zakotveno v ustanovení čl. 8 EÚLP. Pojem soukromého ani rodinného života však není přesně definovaný, a to ani judikaturou ESLP. Určit jeho obsah není snadné. Jako základ pojmu soukromý život lze chápat negativní koncept svobody, tedy existence nějaké soukromé zóny, do které by nikdo neměl zasahovat. Tuto zónu lze chápat jak prostorově, tak i co se týče rozhodování o své vlastní identitě.²¹ Rodinný život chápe Úmluva jako faktickou existenci blízkých rodinných vazeb v praxi. Ty je nutné vždy posoudit na konkrétním případě. Existence těchto vazeb mezi manželi, rodiči a dětmi se předpokládá, u vzdálenějších příbuzných je potřeba blízké rodinné vazby posoudit. Rodinný život může existovat i mezi partnery stejného pohlaví.²²

¹⁸ Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 24/10 ze dne 22.3.2011.

¹⁹ Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 2480/20 ze dne 16. 3. 2021.

²⁰ Srov. KRATOCHVÍL, J. in KÜHN, Z., KRATOCHVÍL, J., KMEC, J., KOŠAŘ, D. a kolektiv. *Listina základních práv a svobod. Velký komentář.* Praha: Leges, 2022, s. 540 a 541.

²¹ Srov. KRATOCHVÍL, J. in KMEC, J., KOŠAŘ, D., KRATOCHVÍL, J., BOBEK M. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2012, s. 867.

²² KOŇŮPKA, P. a kolektiv. *Evropská úmluva o lidských právech. Praktický průvodce.* Praha: Právnická fakulta Univerzity Karlovy, 2022, s. 184.

Soud při přezkoumávání stížností, které namítají porušení ustanovení čl. 8 Úmluvy používá speciální algoritmus, tzv. pětistupňový test, který se skládá z pěti otázek:

- 1) Spadá projednávaný případ pod rozsah ustanovení čl. 8 EÚLP?
- 2) Došlo k zásahu do práv zaručených ustanovení čl. 8 EÚLP?
- 3) Byl tento zásah v souladu s vnitrostátním právem?
- 4) Sledoval tento zásah alespoň jeden z legitimních cílů?
- 5) Byl tento zásah nezbytný v demokratické společnosti?²³

Činí tak při posuzování všech stížností odkazující na porušení ustanovení čl. 8-11 EÚLP, jelikož se všechny vyznačují stejnou základní strukturou. V prvním odstavci se nachází definice chráněného práva : „*Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.*“ a druhý odstavec specifikuje podmínky, za kterých je možné dané právo omezit: „*Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví a morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.*“ Práva zakotvená v ustanovení čl. 8-11 EÚLP nejsou práva absolutní a za splnění stanovených podmínek je možné do nich zasáhnout.²⁴

Obecně bychom mohli shrnout právo na respektování soukromého a rodinného života jako jedno z nejvýraznějších práv těhotné ženy v otázce střetu s právy nenarozeného dítěte. Odvozeně pod něj můžeme zařadit například právo jednotlivce na sebeurčení, právo uzavřít manželství a založit rodinu či některá tzv. reprodukční práva.

1.5. Reprodukční práva

Reprodukční práva jsou souhrnem oprávnění, která náležejí nejen ženám, ale také mužům v situacích spojených s jejich vlastní reprodukcí a reprodukčním zdravím. Obecně bychom mezi reprodukční práva mohli zařadit právo plánovat rodinu, právo svobodně rozhodovat o počtu svých dětí a o jejich časovém

²³ KOPA, M. *Doktrína prostoru pro uvážení (margin of appreciation) v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva.* Praha: Leges, 2014, s. 114 a 115.

²⁴ Srov. KOŠAŘ, D. in KMEC, J., KOŠAŘ, D., KRATOCHVÍL, J., BOBEK M. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2012, s. 99.

rozestupu, právo na sexuální a reprodukční zdraví, právo na reprodukční rozhodování, právo užívat antikoncepci, zároveň ale i osvobození od povinného užívání antikoncepce, právo na dostatečný přístup k informacím v oblasti reprodukce, právo na vzdělání v oblasti reprodukce a reprodukčních práv v rámci vzdělání na veřejných školách, právo na přístup ke kvalitní reprodukční zdravotní péči, právo na umělé přerušování těhotenství, právo na menstruační zdraví, osvobození od nucené sterilizace či ochrana před praktikami, jako je ženská obřízka. Z důvodu odlišných politických, etických, morálních, náboženských a dalších názorů je rozsah reprodukčních práv v jednotlivých zemích světa značně odlišný.²⁵

Reprodukční práva se také vyznačují různou měrou jejich závaznosti. Často jsou zakotvena pouze v mezinárodních dokumentech, které nejsou právně závazné a jejich hodnota je především symbolická, morální, představující společenský konsenzus na určité otázce. Historicky bývala reprodukční práva opakovaně důležitým tématem nejrůznějších mezinárodních konferencí. Mezi nejvýznamnější z dnešního pohledu řadíme Mezinárodní konferenci o lidských právech v Teheránu v roce 1968, Mezinárodní konferenci o populaci a rozvoji v Káhiře v roce 1994 a Čtvrtou světovou konferenci o ženách v Pekingu v roce 1995.

Na základě Mezinárodní konference o lidských právech v Teheránu v roce 1968, která se konala k příležitosti výročí 20 let od přijetí Všeobecné deklarace lidských práv, vznikl dokument Prohlášení Teheránské konference 13. května 1968, který ve svém bodě 16 uvádí: „*Ochrana rodiny a dětí je nadále starostí mezinárodního společenství. Rodiče mají základní právo svobodně a uvědoměle určit velikost své rodiny a dobu narození dětí.*“²⁶ Tuto myšlenku v roce 1979 ztvrdzuje Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen, která ve svém ustanovení čl. 16 uvádí, že oba rodiče mají stejná práva rozhodnout se svobodně a odpovědně o počtu a době narození jejich dětí, a to na základě rovnoprávnosti mužů a žen. Důraz na podporu reprodukčních práv klade již preambule, ve které je stanoveno, že úloha ženy při zachování rodu by neměla být základem pro její

²⁵ HOOTMAN, T. What Are Reproductive Rights? In: *Findlaw.com* [online]. 29.7.2022 [cit.15.2.2023]. Dostupné z: <https://www.findlaw.com/family/reproductive-rights/what-are-reproductive-rights-.html>.

²⁶ Prohlášení teheránské konference 13. května 1968. In: *OSN.cz* [online]. [cit. 17.2.2023]. Dostupné z: <https://osn.cz/wp-content/uploads/2022/08/teheranska-konf.-1968.pdf>.

diskriminaci.²⁷ Nutné je však podotknout, že tato úmluva zaměřená na práva žen se setkala s velkým počtem výhrad. Jednalo se ovšem o dokument, který vývoj v oblasti práv žen velmi urychlil.²⁸

Mezinárodní konference o populaci a rozvoji v Káhiře v roce 1994 uznala některá reprodukční a sexuální práva jako základní lidská práva. Dále bylo stanoveno, že obsahem těchto práv je právo všech svobodně a odpovědně rozhodovat o počtu, intervalech a době narození svých dětí, právo mít informace a prostředky, aby takto mohli jednat, právo dosáhnout nejvyšší úrovně sexuálního a reprodukčního zdraví a právo rozhodovat o reprodukci bez diskriminace, přinucení a násilí.²⁹

Další významnou konferencí z pohledu reprodukčních práv byla Čtvrtá světová konference o ženách v Pekingu v roce 1995. Bylo vymezeno 12 kritických oblastí zájmu, pro které byly stanoveny strategické cíle a opatření. Jedna z kritických oblastí nesla název „ženy a zdraví“, kde bylo definováno, co znamená reprodukční zdraví: *„Reprodukční zdraví tedy znamená, že lidé jsou schopni uspokojivého a bezpečného sexuálního života, a že jsou schopni mít děti a svobodně se rozhodnout jestli, kdy a jak často je budou mít. Tato poslední podmínka v sobě obsahuje právo mužů a žen na informovanost a na dostupnost bezpečných, účinných, dostupných a přijatelných metod plánovaného rodičovství podle své volby, jakož i jiných metod podle vlastní volby pokud jde o regulaci plodnosti, jež nejsou protizákonné, a právo na dostupné zdravotní služby, jež umožní ženám, aby bezpečně absolvovaly těhotenství a porod, a zajistí, že budou mít zdravé dítě.“*³⁰ V důsledku výše zmíněných konferencí v Káhiře a Pekingu byla v roce 1996 vypracována Charta sexuálních a reprodukčních práv.

²⁷ Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen. In: *Lidskaprava.cz* [online]. [cit. 17.2.2023]. Dostupné z: http://www.lidskaprava.cz/uploads/03_dokumenty/05_prava_zen/umluva-o-odstraneni-vsech-forem-diskriminace-zen.pdf.

²⁸ ONDŘEJ, J. ed. *Postavení jednotlivce v mezinárodním právu: proměny (vývoj) právního postavení jednotlivce v mezinárodním právu*. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2020, s. 30.

²⁹ Rada pro lidská práva (HRC): Background report. Reprodukční práva. In: *Amo.cz* [online]. 2010 [cit. 17.2.2023]. Dostupné z: <https://www.amo.cz/wp-content/uploads/2016/01/PSS-Reprodukcn%C3%AD-prava-HRC1.pdf>.

³⁰ Akční platforma Pekingské deklarace. In: *Vlada.cz* [online]. [cit. 17.2.2023]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rada-pro-rovne-prilezitosti/oddeleni/dokumenty/Peking-1995_1.pdf.

1.6. Právo na interrupci

Interrupce neboli umělé přerušení těhotenství je způsobem ukončení těhotenství ženy. Dochází k odstranění nebo vypuzení lidského embrya či plodu z dělohy těhotné ženy. Umělé přerušení těhotenství neboli tzv. indukovaný potrat můžeme rozdělit na umělé přerušení těhotenství na žádost a umělé přerušení těhotenství ze zdravotních důvodů. Lze provést několika způsoby, přičemž obecně platí fakt, že v čím ranějším období těhotenství je interrupce provedena, tím je pro ženu bezpečnější a méně komplikovaná jak po stránce fyzické, tak po stránce psychické. Nejméně invazivním způsobem je farmakologické umělé přerušení těhotenství, které je možné provést do 49. dne těhotenství. Dalším způsobem je instrumentální umělé přerušení těhotenství, které je možné provést více způsoby.³¹ Prvním je tzv. vakuumaspirace, při které pomocí podtlaku dojde k odsátí plodového vejce z dělohy ženy. Další způsob interrupce je uskutečňován metodou, kdy dojde k rozšíření děložního hrdla a následně je děloha vyprázdněna tupou kyretou či potratovými kleštěmi.³²

Výslovné právo na umělé přerušení těhotenství není stanoveno žádnou právně závaznou mezinárodní smlouvou ani Listinou. Tyto právní dokumenty zároveň ale nestanovují ani zákaz interrupcí. Také ESLP se prozatím úspěšně vyhýbá výslovnému konstatování, zda z Úmluvy plyne právo na umělé přerušení těhotenství či nikoli.³³

V České republice je právo na interrupci výslovně zakotveno na úrovni zákonné, a to zákonem č. 66/1986 Sb., zákon České národní rady o umělém přerušení těhotenství. Ve svém ustanovení § 4 uvádí: „*Ženě se uměle přeruší těhotenství, jestliže o to písemně požádá, nepřesahuje-li těhotenství dvanáct týdnů a nebrání-li tomu její zdravotní důvody.*“ Těhotenství je dále možné ukončit i po dvanáctém týdnu těhotenství, a to v případě, že je ohrožen život těhotné ženy nebo je prokázáno těžké poškození plodu či plod není schopen života. V případě ukončení těhotenství z genetických důvodů je možné provést interrupci nejpozději

³¹ DUBOVÁ, O. ZIKÁN, M. *Praktické repetitorium gynekologie a porodnictví*. 2. vydání. Praha: Maxdorf s.r.o., 2022, s. 504 a 505.

³² BAHOUNEK, T. J., FUKALOVÁ, D., MAN, V., SCHELLEOVÁ I., SCHELLE, K., ŠRÁČEK, J. *Čtyři pohledy na interrupci*. Ostrava: KEY Publishing s.r.o., 2007, s. 8 a 12.

³³ MALÍŘ, J. DOLEŽAL, T. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod a zdravotnictví: současný stav a perspektivy*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 134.

do dosažení dvaceti čtyř týdnů těhotenství. Délka těhotenství se počítá od prvního dne poslední menstruace.³⁴

Zákon o umělém přerušení těhotenství dále stanovuje způsoby, jakými se Česká republika snaží nežádoucím těhotenství předcházet. Jsou jimi především výchova k plánovanému a odpovědnému rodičovství v rodině, ve škole a zdravotnických zařízeních, výchovné působení v oblasti sociální a kulturní a využíváním prostředků k zabránění těhotenství. Ve svém ustanovení § 3 uvádí: „*Prostředky k zabránění těhotenství, které jsou na lékařský předpis, jakož i lékařské vyšetření a kontrola s tím související se poskytují ženě bezplatně.*“ Je nutné podotknout, že toto ustanovení zcela neodpovídá dnešní realitě. Prostředky k zabránění těhotenství jsou často pacientkami dopláceny, a to i v případech, kdy jsou vydány na lékařský předpis.³⁵

Dále zákon o umělém přerušení těhotenství obsahuje zjednodušené podmínky a postup při projednání umělého přerušení těhotenství. Dále se zmiňuje o interrupcích směrem k cizinkám a také o příplatku nebo úhradě za umělé přerušení těhotenství. Pro podrobnější úpravu veškeré výše zmíněné problematiky zákon zmocňuje Ministerstvo zdravotnictví České republiky k vydání obecně závazného právního předpisu. Takovým je vyhláška č. 75/1986 Sb., Vyhláška ministerstva zdravotnictví České socialistické republiky, kterou se provádí zákon České národní rady č. 66/1986 Sb., o umělém přerušení těhotenství. Mimo jiné tato vyhláška zahrnuje přílohu, která obsahuje seznam nemocí, syndromů a stavů, které jsou zdravotními důvody k umělému přerušení těhotenství.

1.7. Další lidská práva spojená s umělým přerušením těhotenství

Další lidská práva, která bychom mohli spojit s problematikou umělého přerušení těhotenství jsou svoboda projevu a právo na informace, které jsou zakotveny v ustanovení čl. 17 Listiny. Ve svém ustanovení čl. 17 odst. 2 LZPS uvádí, že: „*Každý má právo vyjadřovat své názory slovem, písmem, tiskem, obrazem nebo jiným způsobem, jakož i svobodně vyhledávat, přijímat a rozšiřovat ideje a informace bez ohledu na hranice státu.*“ Velmi podobné znění má ustanovení

³⁴ BAHOUNEK, T. J., FUKALOVÁ, D., MAN, V., SCHELLEOVÁ I., SCHELLE, K., ŠRÁČEK, J. *Čtyři pohledy na interrupci*. Ostrava: KEY Publishing s.r.o., 2007, s. 7.

³⁵ Tamtéž, s. 33.

čl. 10 EÚLP, které stejnou myšlenku potvrzuje i na mezinárodní úrovni.³⁶ Těhotná žena má tak na základě těchto ustanovení právo na informace s umělým přerušением těhotenství spojené, a to i ve státech s restriktivní úpravou interrupcí. Podstatou těchto informací je především znát veškeré své možnosti, nikoli nabádat těhotné ženy k podstupování umělého přerušení těhotenství.

Dalším takovým právem je právo uzavřít manželství a založit rodinu ve smyslu ustanovení čl. 12 EÚLP. Toto ustanovení je velice úzce spojeno s ustanovením čl. 8 EÚLP, které zakotvuje právo na respektování soukromého a rodinného života. Platí zde pravidlo, že pokud jde o zásah do rodinného života, který je v souladu s ustanovením čl. 8 odst. 2 EÚLP, nemůže jít zároveň o porušení ustanovení čl. 12 EÚLP. Právo založit rodinu je dle EÚLP právem absolutním, avšak z něj například nelze dovodit právo manžela zabránit manželce v podstoupení dobrovolné interrupce.³⁷ V českém právním řádu je rodina pod ochranou zákona, a to na základě ustanovení čl. 32 odst. 1 LZPS.

V neposlední řadě ve spojitosti s umělým přerušением těhotenství stojí za zmínku zákaz mučení, který je v téměř stejném znění zakotven v ustanovení čl. 7 odst. 2 LZPS nebo ustanovení čl. 3 EÚLP: „*Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu.*“ V souvislosti s interrupcemi lze za projev nelidského a ponižujícího zacházení považovat například odmítnutí provedení umělého přerušení těhotenství i v případě, kdy existuje důvodné podezření z genetického poškození plodu.³⁸

³⁶ Srov. BLISA, A. - KOŠAŘ, D. in KÜHN, Z., KRATOCHVÍL, J., KMEC, J., KOŠAŘ, D. a kolektiv. *Listina základních práv a svobod. Velký komentář*. Praha: Leges, 2022, s. 775.

³⁷ Srov. KOŠAŘ, D. in KMEC, J., KOŠAŘ, D., KRATOCHVÍL, J., BOBEK M. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1191.

³⁸ MALÍŘ, J. DOLEŽAL, T. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod a zdravotnictví: současný stav a perspektivy*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 108.

2. Problematika umělého přerušeni těhotenství z pohledu Evropského soudu pro lidská práva

2.1. Pohled Evropského soudu pro lidská práva na umělé přerušeni těhotenství

Postoj Evropského soudu pro lidská práva k problematice interrupcí je již dlouhodobě velice diplomatický a flexibilní. Soud se záměrně vyhýbá definicím jednotlivých pojmů s daným tématem spojených. Důvodem je fakt, že daná problematika je velice kontroverzní, vzbuzuje velké množství emocí a mezi jednotlivými členskými státy Rady Evropy na ní neexistuje shoda. Soud v otázce umělého přerušeni těhotenství tyto rozdíly mezi smluvními státy Úmluvy plně respektuje a míru restriktivnosti či liberálnosti dané problematiky ponechává na jejich uvážení.

Neznamená to ovšem, že stěžovatelé a stěžovatelky by se nemohli žádným způsobem domoci svých práv, které jim v souvislosti s umělým přerušeni těhotenství plynou z EÚLP. V praxi dochází k tomu, že ESLP každý jednotlivý případ posuzuje velmi individuálně, v kontextu s vnitrostátní právní úpravou. Dále pohlíží na hodnoty a cíle Úmluvy. Vždy hledá spravedlivou rovnováhu mezi ochranou lidského plodu na jedné straně a zájmy matky na straně druhé.

Prozatím se Soud vyhýbá tomu, aby jednoznačně výslovně konstatoval, zda z Úmluvy plyne právo na umělé přerušeni těhotenství. S přibývajícími případy, které se dané problematiky týkají, je ovšem nucen se zabývat otázkami, které s právem na interrupci velmi úzce souvisí. V současné době ESLP připouští, že právní předpisy, které upravují umělé přerušeni těhotenství se dotýkají sféry soukromého života. Z toho lze dovodit, že dle Soudu existuje vztah mezi interrupcí a soukromým životem ženy. Dále ale zdůrazňuje, že: *„článek 8 nelze vykládat tak, že těhotenství a jeho ukončení se týkají pouze soukromého života ženy, jelikož jakmile žena otěhotní, je její život úzce provázán s vyvíjejícím se plodem, takže ženino právo na ochranu jejího soukromého života musí být vyvažováno oproti dalším právům a svobodám, které vstupují do hry, včetně práv a svobod*

*nenarozeného dítěte.*³⁹ Současně však ESLP odmítá uznat, že by Úmluva provádění umělého přerušení těhotenství vylučovala.

Porušení ustanovení čl. 8 EÚLP bývá vůbec nejčastějším důvodem stížností k ESLP v souvislosti s problematikou umělého přerušení těhotenství. Při posuzování těchto stížností používá Soud tzv. pětistupňový test, jehož součástí je také hodnocení, zda zásah státu do práv stěžovatele či stěžovatelky byl v souladu s jeho vnitrostátní právní úpravou nebo zda tento zásah sledoval alespoň jeden z legitimních cílů ustanovení čl. 8 odst. 2 EÚLP.⁴⁰ Z toho lze vyvodit, že stejný zásah do práv chráněných ustanovením čl. 8 EÚLP může ESLP vyhodnotit v každém jednotlivém případě odlišně, v závislosti právě na vnitrostátní právní úpravě interrupcí žalovaného státu. Jedná se o projev vůle ESLP respektovat národní tradice a postoje většinové společnosti k problematice interrupcí. Tento postoj si drží již od roku 1977, kdy jej Evropská komise pro lidská práva (dále jen „Komise“) poprvé vyjádřila v rozhodnutí **Brüggemann a Scheuten proti Německu**.⁴¹ V souvislosti s ustanovením čl. 8 EÚLP dbá ESLP také na to, aby členské státy, které připouští možnost umělého přerušení těhotenství pouze z vybraných důvodů, poskytly účinný systém, který by dokázal jednoduše ověřit, zda jsou skutečně splněny podmínky pro podstoupení interrupce či nikoli. V důsledku absence tohoto fungujícího systému nebyly provedeny interrupce například v případech **A. B. a C. proti Irsku**, **Tysiac proti Polsku**, **R. R. proti Polsku** nebo **P. a S. proti Polsku**. Ve všech výše zmíněných případech došlo k porušení ustanovení čl. 8 EÚLP, jelikož stěžovatelky měly na interrupci nárok i podle své vnitrostátní právní úpravy.

Přestože častěji bývá namítáno porušení práva na respektování soukromého a rodinného života ze strany matky, řešil ESLP již i několik stížností potenciálních otců dítěte. Ti tento zásah spatřují v situaci, kdy matka dítěte postoupí umělé přerušení těhotenství bez jejich uvědomění či souhlasu. Poprvé se k této situaci vyjadřovala Komise v roce 1980 v rozhodnutí **X. proti Spojenému království**, kdy otcovu stížnost zamítla jako nedůvodnou a otcí nepřiznala právo vyjádřit se

³⁹ MALÍŘ, J. DOLEŽAL, T. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod a zdravotnictví: současný stav a perspektivy*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 134.

⁴⁰ KOPA, M. *Doktrína prostoru pro uvážení (margin of appreciation) v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva*. Praha: Leges, 2014, s. 114 a 115.

⁴¹ Brüggemann a Scheuten proti Německu, rozhodnutí Evropské komise pro lidská práva ze dne 12.5.1977, stížnost č. 6959/75.

k zamýšlené interrupci.⁴² Tento svůj postoj potvrdila také v případě **H. proti Norsku** či ESLP v rozhodnutí **Boso proti Itálii**.

Dále také rozhoduje ESLP ve spojitosti s umělým přerušением těhotenství stížnosti týkající se porušení ustanovení čl. 2 EÚLP. Zde je možné v rozhodovací praxi Soudu zaznamenat postupný vývoj týkající se úvah nad právem na život lidského plodu. Poprvé Komise hodnotila právo na život nascitura v roce 1980 v rámci případu **X proti Spojenému království**. Vyloučila, že by lidský plod měl absolutní právo na život. Shodla se na tom, že interrupce provedená v prvních měsících těhotenství z důvodů ohrožení života či zdraví matky je přípustná. Další důvody či přerušení těhotenství v pokročilejším stádiu nechala prozatím otevřená. Poznamenala, že řešení takového sporu není snadné, jelikož z právního hlediska je umělé přerušení těhotenství jakýmsi průsečíkem mezi právem na život lidského plodu, jestliže je takové právo v ustanovení čl. 2 EÚLP vůbec obsaženo (což zůstalo prozatím sporné) proti právu na život a zdraví matky či jejímu právu na respektování soukromého a rodinného života.⁴³ Přelomovým se stal judikát **Vo proti Francii** z roku 2004. Soud dospěl k závěru, že nenarozené dítě není považováno za „osobu“ přímo chráněnou ustanovením čl. 2 EÚLP a že jeho „právo na život“ je implicitně limitováno zájmy matky. Přesto dle Soudu nemůže být zbaveno ochrany zcela. ESLP zde vyjádřil názor, že společně s narůstající délkou těhotenství narůstá také míra ochrany lidského plodu.⁴⁴ Dalším zajímavým případem z pohledu ustanovení čl. 2 EÚLP je stížnost č. 6339/05 neboli věc **Evans proti Spojenému království**. Příklad se skutkově týkal asistované reprodukce, nikoli interrupcí. Avšak velký senát ESLP zde jednomyslně odmítl argumentaci stěžovatelky, že oplodněná vajíčka - embrya mají právo na život podle ustanovení čl. 2 EÚLP.⁴⁵ Právo na život tedy nevzniká ihned od okamžiku početí. Taková skutečnost má význam i pro další posuzování případů týkající se právě umělého přerušení těhotenství.

Ve spojitosti s ustanovením čl. 2 EÚLP rozhodoval Soud již také stížnosti týkající se konfliktu mezi právem na život nenarozeného dítěte a jeho matky, a to konkrétně například v případě stížnosti **Z. proti Polsku** nebo **Elena Cojocar**

⁴² X. proti Spojenému království, rozhodnutí Evropské komise pro lidská práva ze dne 13.5.1980, stížnost č. 8416/79.

⁴³ REPÍK, B. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. Praha: Orac, 2002, s. 59 a 60.

⁴⁴ Vo proti Francii, rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 8.7.2004, stížnost č. 53924/00.

⁴⁵ Evans proti Spojenému království, rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 10.4.2007, stížnost č. 6339/05, § 56.

proti Rumunsku. Oba případy si byly skutkově velmi podobné. Dle stěžovatelek, kterými byly matky zemřelých těhotných žen, zemřely jejich dcery v důsledku odmítnutí potřebné zdravotní péče ze strany lékařů z důvodu ochrany práva na život plodu. Soud v roce 2012, kdy posuzoval stížnost Z. proti Polsku došel k závěru, že ustanovení čl. 2 EÚLP porušeno nebylo, jelikož nebylo důkazy prokázáno, že těhotná žena zemřela z důvodu odepření potřebné zdravotní péče lékařem.⁴⁶ V případě Eleny Cojocararu proti Rumunsku v roce 2016 Soud uvádí, že pokud lékař odmítne poskytnutí péče, která je dle zákona obyvatelům daného státu obecně přístupná a v důsledku toho ohrozí danou osobu na životě, jedná se o porušení ustanovení čl. 2 EÚLP.⁴⁷

Velice citlivými případy jsou stížnosti podávané z důvodu porušení ustanovení čl. 3 EÚLP. Výrazným judikátem v souvislosti tímto ustanovením se stala stížnost č. 27617/04 známá jako **R. R. proti Polsku**. Lékaři zde odmítli provést těhotné ženě předběžné genetické vyšetření plodu. A to i přesto, že na základě ultrazvukového vyšetření existovalo důvodné podezření, že plod má genetické vady a žena o prenatální diagnostiku několikrát žádala. V důsledku toho paní R. R. zmeškala zákonnou lhůtu pro vykonání umělého přerušování těhotenství a následně porodila dítě s Turnerovým syndromem. Soud konstatoval, že v daném případě došlo k porušení ustanovení čl. 3 a čl. 8 EÚLP. Opět uvedl, že pokud vnitrostátní právo umožňuje provedení umělého přerušování těhotenství z důvodů poškození plodu, musí zároveň poskytovat ženám možnost, jak včasné, plně a spolehlivě zjistit informace o zdraví plodu. Postupem lékařů byla ženě způsobována psychická újma a jejich přístup byl vyhodnocen jako ponižující zacházení.⁴⁸

Za zmínku také stojí mediálně známý případ **P. a S. proti Polsku** z roku 2012. Stěžovatelkami zde byly čtrnáctiletá dívka, která otěhotněla v důsledku znásilnění, a její matka. Přestože v Polsku měla dívka zákonné oprávnění k podstoupení umělého přerušování těhotenství, byla lékaři opakovaně odmítána a laickou veřejností, včetně protipotratových aktivistů, silně odsuzována. Situace vygradovala okamžikem, kdy těhotná dívka byla odebrána její matce a umístěna do ústavní péče. ESLP v daném případě již poněkolikrát upozornil na fakt,

⁴⁶ Z. proti Polsku, rozsudek čtvrté sekce ESLP ze dne 13.11.2012, stížnost č. 46132/08.

⁴⁷ Elena Cojocararu proti Rumunsku, rozsudek čtvrté sekce ESLP ze dne 22.6.2016, stížnost č. 74114/12.

⁴⁸ R. R. proti Polsku, rozsudek čtvrté sekce ESLP ze dne 28.11.2011, stížnost č. 27617/04.

že Polsko stále nemá účinný systém, který by ověřoval, zda jsou skutečně splněny zákonné podmínky pro podstoupení umělého přerušování těhotenství. V důsledku toho je těhotným ženám odepíráno jejich právo na podstoupení interrupce, které je zaručeno polským právním řádem.⁴⁹ Jedná se o dlouhotrvající problém, na který Soud upozorňoval již dříve, a to například u případů Tysiac proti Polsku nebo R. R. proti Polsku. Polsko však i nadále právní názory obsažené v rozhodnutích ESLP nereflektovalo, naopak docházelo k dalšímu zpřísnování legislativy ve směru k problematice umělého přerušování těhotenství. Podrobněji je polská situace popsána v kapitole 3.2.1. této diplomové práce. V daném případě bylo také vysloveno porušení ustanovení čl. 3 EÚLP, a to z důvodu opakovaného nátlaku jak ze strany lékařů, tak i médií či laické veřejnosti, který byl označen za nelidské a ponižující zacházení.⁵⁰

V neposlední řadě jsou k ESLP podávány v souvislosti s umělým přerušováním těhotenství také stížnosti namítající porušení ustanovení čl. 10 EÚLP. Velmi známý se stal případ z roku 1992 známý jako **Open Door a Dublin Well Woman proti Irsku**. Tyto dvě irské neziskové společnosti se zabývaly poskytováním poradenství těhotným ženám ohledně jejich možnosti podstoupit umělé přerušování těhotenství na klinikách ve Velké Británii. Soud podotkl, že společnosti Open Door a Dublin Well Woman potrat nepropagovaly, ani k němu ženy nenaváděly a nenutily. Byly pouze zprostředkovateli informací, a tudíž zákaz jejich činnosti byl porušením ustanovení čl. 10 EÚLP.⁵¹ Naopak opačný postoj vyjádřil Soud v případě **Hoffer a Annen proti Německu** z roku 2011, kdy potvrdil zákaz šíření informací stěžovateli, kteří na webových stránkách označovali jmenovitě lékaře provádějící interrupce za vrahy a samotné interrupce přirovnávali k holocaustu.⁵²

Z výše zmíněného lze vypožorovat, že judikatura ESLP bývá k otázkám týkající se interrupcí tradičně spíše zdrženlivá a velice opatrně se snaží balancovat mezi různorodými zájmy jednotlivých smluvních států Úmluvy. Je možné však vysledovat určitý názorový posun, a jak se zdá, opatrný přístup ESLP v novějších rozhodnutích oslabuje.

⁴⁹ P. a S. proti Polsku, rozsudek čtvrté sekce ESLP ze dne 30.10.2012, stížnost č. 57375/08.

⁵⁰ Tamtéž, § 168.

⁵¹ Open Door a Dublin Well Woman proti Irsku, rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 29.10.1992, stížnosti č. 14234/88 a 14235/88.

⁵² Hoffer a Annen proti Německu, rozsudek páté sekce ESLP ze dne 13.1.2011, stížnosti č. 397/07 a 2322/07.

2.2. Konkrétní judikatura Evropského soudu pro lidská práva spojená s umělým přerušением těhotenství

2.2.1. Vo proti Francii⁵³

Stížnost č. 53924/00 dnes známá především jako případ Vo proti Francii je jedním z nejdůležitějších judikátů ESLP v oblasti problematiky umělého přerušení těhotenství. Přelomovým se stal především z důvodu, že ESLP se konkrétněji vyjádřil k právu na život nenarozeného dítěte ve smyslu ustanovení čl. 2 EÚLP.

Stěžovatelkou byla paní Thi-Nho Vo, která se dne 27.11.1991, v šestém měsíci těhotenství, dostavila na lékařskou prohlídku do nemocnice ve francouzském městě Lyon. Ve stejný den měl být jiné ženě, paní Thi Thanh Van Vo proveden zákrok, kterým mělo být vyňato nitroděložní tělísko. V čekárně byla „paní Vo“ vyzvána, aby se dostavila do ordinace. Na tuto výzvu reagovala stěžovatelka. Lékař nahlédl do lékařské zprávy a poté rovnou přistoupil k vynětí nitroděložního tělíska, aniž by pacientku předem blíže vyšetřil. V průběhu zákroku došlo u stěžovatelky k úniku plodové vody. Až poté si lékař uvědomil, že došlo k záměně pacientek a stěžovatelka se nedostavila na vynětí nitroděložního tělíska, nýbrž na běžnou těhotenskou kontrolu.

Když se stěžovatelka dostavila dne 4.12.1991 na kontrolu vývoje těhotenství, bylo jí oznámeno, že nedošlo k obnovení plodové vody a že nemůže v těhotenství nadále pokračovat. Proto následující den podstoupila umělé přerušení těhotenství.

Stěžovatelka společně se svým druhem podali na ošetřujícího lékaře trestní oznámení, na jehož základě byl obviněn pro neúmyslné zabití jejich dítěte a pro neúmyslné ublížení na zdraví stěžovatelky. Dne 3.6.1996 byl trestním soudem v Lyonu vydán rozsudek, který byl ošetřující lékař v části žaloby týkající se ublížení na zdraví amnestován. Ke zbytku obžaloby soud konstatoval, že v době zákroku bylo stáří plodu 20-21 týdnů a že pojem „lidské embryo“ není zákonem definován. Stejně tak zákon nestanovuje ani právní situaci embrya v průběhu jeho vývoje. Proto dospěl soud k závěru, že lidský plod ve stáří 20-21 týdnů není lidským jedincem ve smyslu trestního zákoníku, a proto nemohl být ani předmětem neúmyslného zabití. Rozsudkem byl tedy lékař zproštěn obžaloby.

⁵³ Vo proti Francii, rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 8.7.2004, stížnost č. 53924/00.

Proti tomuto rozsudku se stěžovatelka i státní zástupce odvolali. Odvolací soud v Lyonu napadený rozsudek změnil. Uznal ošetřujícího lékaře vinným pro neúmyslné zabití a uložil mu podmíněný trest odnětí svobody v délce trvání šesti měsíců a peněžité trest ve výši 10 000 franků. Soud argumentoval tím, že zákon poskytuje ochranu každému od počátku života, přičemž se nevyžaduje, aby se plod narodil živý, byl-li živý v okamžiku, kdy došlo ke spornému zásahu.

Ošetřující lékař podal proti rozsudku odvolacího soudu dovolání k Nejvyššímu soudu. Ten rozsudek odvolacího soudu zrušil a konstatoval, že jednání, které je obžalovanému vytýkáno, nespadá pod příslušná ustanovení trestního zákoníku.

Stěžovatelka proto podala 20.12.1999 stížnost k Evropskému soudu pro lidská práva, ve které namítala porušení ustanovení čl. 2 EÚLP.⁵⁴

Stěžovatelka tvrdí, že lze vědecky dokázat, že každý život začíná již oplodněním, a tudíž je nenarozené dítě lidskou bytostí. Francouzské právo podle stěžovatelky zaručuje právo na život každé lidské bytosti již od okamžiku početí, přičemž výjimky jsou stanoveny zákonem v případě žádaných potratů. Zároveň i pojem „každý“ obsažený v ustanovení čl. 2 EÚLP je potřeba dle stěžovatelky chápat ve smyslu „lidská bytost“.

Vláda naopak argumentuje tím, že věda prozatím nenašla odpověď na otázky, zda a od jakého okamžiku se plod stává lidskou bytostí z pohledu práva. Dále konstatuje, že „každý“ ve smyslu ustanovení čl. 2 EÚLP lze aplikovat až na narozeného jedince. Zdůrazňuje, že pokud by tak nebylo, znamenalo by to rovnost mezi životem matky a životem plodu, která by vedla k nelegálnosti interrupcí. Zároveň dodává, že lidský plod je ve francouzském právu nepřímo chráněn prostřednictvím těhotné matky.⁵⁵

Soud dospěl k závěru, že nenarozené dítě není považováno za „osobu“ přímo chráněnou ustanovením čl. 2 EÚLP a že jeho „právo na život“ je implicitně limitováno zájmy matky. Přesto nemůže být zbaveno ochrany zcela. ESLP dále podotknul, že v jeho judikatuře je možné vyzorovat rozlišování mezi jednotlivými vývojovými stádii lidského plodu, přesto však nedospívá k odstupňování úrovně jejich ochrany. Určení okamžiku počátku lidského života ponechává Soud na uvážení jednotlivých členských států, neboť se jedná o otázku,

⁵⁴ HUBÁLKOVÁ, E. *Přehled judikatury Evropského soudu pro lidská práva: rozsudky velkého senátu-výběr. Svazek II (2000-2006)*. Praha: Wolter Kluwer, 2013, s. 132-133.

⁵⁵ Vo proti Francii, rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 8.7.2004, stížnost č. 53924/00, § 47-49.

na které mezi nimi neexistuje žádný konsensus. Dále Soud předestřel možné postupné přiklání ESPLP k zavedení dvou stupňů ochrany poskytovaných ustanovením čl. 2 EÚLP, plné pro narozené osoby a omezené pro lidský plod. Zároveň by také mohlo dojít ke zvyšování ochrany plodu společně s narůstající délkou těhotenství.⁵⁶

Soud ve svém rozsudku uvedl, že v daném případě ustanovení čl. 2 EÚLP porušeno nebylo.

2.2.2. Open Door a Dublin Well Woman proti Irsku⁵⁷

Na úvod je důležité zmínit, že v roce 2018 došlo v Irsku k zásadním změnám ohledně legality umělého přerušování těhotenství, a proto některé informace v níže popsaných judikátech nejsou již aktuální. Rozsudky ve věci Open Door a Dublin Well Woman proti Irsku a ve věci A. B. C. proti Irsku jsou však důležitá rozhodnutí v kontextu činnosti ESPLP a problematiky umělého přerušování těhotenství na území členských států Rady Evropy. Vývoj irského právního řádu a judikatury ve vztahu k interrupcím bude blíže popsán v kapitole 3.4.1 této diplomové práce.

Kauza Open Door a Dublin Well Woman proti Irsku se skládá ze dvou stížností irských neziskových společností, které se zabývaly poskytováním poradenství těhotným ženám ohledně jejich možnosti podstoupit umělé přerušování těhotenství na klinikách ve Velké Británii.

Proti oběma společnostem bylo v Irsku v roce 1985 zahájeno stíhání na žádost organizace Society for the Protection of Unborn Children. Tato organizace namítala, že společnosti Open Door a Dublin Well Woman svou činností porušily ustanovení čl. 40 odst. 3, bod 3 Ústavy, který chrání právo na život nenarozených dětí. Příklad se dostal až před Nejvyšší soud, který vydává nařízení, které oběma společnostem zakazuje: *„napomáhat těhotným ženám podléhající jurisdikci Nejvyššího soudu, aby cestovaly do zahraničí za účelem přerušování těhotenství s tím, že je upozorní na kliniku a učiní opatření k zajištění jejich cesty nebo jim sdělí jméno jedné či více klinik, jejich adresu a způsob, jak s nimi komunikovat, anebo jakýmkoli jiným způsobem.“*

⁵⁶ VOŠTRÁ, Z. Vybrané otázky související s počátkem a koncem lidského života ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva. *Změny v chápání práva: pluralita systémů, pramenů, perspektív*. Bratislava: Ústav štátu a práva SAV, 2019, s. 275.

⁵⁷ Open Door a Dublin Well Woman proti Irsku, rozsudek velkého senátu ESPLP ze dne 29.10.1992, stížnosti č. 14234/88 a 14235/88.

Obě společnosti se proto postupně obracejí na Komisi se svými stížnostmi č. 14234/88 a č. 14235/88, ve kterých namítají porušení ustanovení čl. 10 Úmluvy, jelikož nařízení irského Nejvyššího soudu zasahuje do jejich práva na přijímání a rozšiřování informací. Společnost Open Door navíc uvádí, že došlo i k porušení ustanovení čl. 8 EÚLP a ustanovení čl. 14 EÚLP, jelikož došlo k zásahu do jejich práva na soukromý život a k diskriminaci.⁵⁸

Vláda naproti tomu argumentuje tím, že společnosti v dané kauze nevyčerpaly veškeré ochranné prostředky, které jim irské právo poskytuje. Společnost Open Door v případě bodů založených na porušení ustanovení čl. 8 EÚLP a ustanovení čl. 14 EÚLP, a pak obě dvě společnosti tím, že se snažili stížnost doplnit důkazy a argumenty týkající se dopadů rozsudku Nejvyššího soudu na zdraví žen, které nepředložily před irskými soudy.⁵⁹

Následně soud přistoupil k tzv. pětistupňovému testu, ve kterém usoudil, že daný případ spadá pod rozsah ustanovení čl. 10 EÚLP a že došlo k zásahu do práv tímto ustanovením zaručených. Dále vyhodnotil, že dané omezení bylo v souladu se zákonem. Stěžovatelky mohly předvídat, že se svým jednáním vystavují riziku stíhání, a to především z důvodu široké ochrany nenarozených dětí v irském právu. Dále uvedl, že dané omezení sledovalo legitimní cíl, kterým byla především ochrana morálky. V souvislosti s posledním bodem pětistupňového testu však soud došel k závěru, že omezení nespĺňuje kritérium přiměřenosti ani nezbytnosti.⁶⁰ Soud byl v první řadě šokován tím, že opatření soudu bylo aplikováno plošně bez časového omezení a bez ohledu na věk a zdravotní stav ženy, či na důvody, které ji k hledání informací o interrupci vedly. Podotkl také, že společnosti Open Door a Dublin Well Woman potrat nepropagovaly, ani k němu ženy nenaváděly a nenutily. Byly pouze zprostředkovateli informací. Navíc bylo zjištěno, že informace o provedení umělého přerušení těhotenství mohou irské ženy získat i z jiných pramenů, a proto Soud shledal opatření jako neúčinné. Naopak bylo prokázáno, že opatření negativně ovlivnilo zdraví těhotných žen, které v důsledku neinformovanosti podstupovaly potraty nebezpečným způsobem a často bez lékařského dohledu.⁶¹

⁵⁸ BERGER, V. *Judikatura Evropského soudu pro lidská práva*. Praha: IFEC, 2003, s. 526 a 527.

⁵⁹ Open Door a Dublin Well Woman proti Irsku, rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 29.10.1992, stížnosti č. 14234/88 a 14235/88, § 47.

⁶⁰ BERGER, V. *Judikatura Evropského soudu pro lidská práva*. Praha: IFEC, 2003, s. 528.

⁶¹ HUBÁLKOVÁ, E. *Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika: judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva*. Praha: LINDE, 2003, s. 283 a 284.

Soud dále připomíná, že irské právo nezakazuje těhotným ženám podstoupení umělého přerušeni těhotenství v zahraničí a v nařízení Nejvyššího soudu uloženému stěžovatelkám spatřuje porušení ustanovení čl. 10 EÚLP. Stížnost společnosti Open Door v souvislosti s ustanovením čl. 8 EÚLP a ustanovením čl. 14 EÚLP vzhledem k výše zmíněnému průběhu projednávána nebyla.

V souvislosti s tímto rozsudkem ESLP a dalšími událostmi v Irsku byl v roce 1992 přijat dodatek k Ústavě, který změnil ustanovení čl. 40 odst. 3. Nové ustanovení dovoluje získávat informace, které se týkají zákonného poskytování služeb umělého přerušeni těhotenství v jiném státě.⁶²

2.2.3. A. B. C. proti Irsku⁶³

Druhým velmi významným případem, který namítá porušení Úmluvy ze strany Irsko, je stížnost č. 25579/05 neboli A. B. C. proti Irsku. Tento judikát se zabývá porušením ustanovení čl. 8 EÚLP, který zaručuje právo na respektování soukromého a rodinného života.

Stěžovatelka A. byla svobodná a nezaměstnaná matka čtyř dětí, které jí byli odebrány z péče z důvodu závislosti na alkoholu. Začala proto docházet na protialkoholní a psychiatrické léčení, přičemž se dále stýkala se svými dětmi prostřednictvím kontaktních návštěv, které jí umožňovali sociální pracovníci. V tu dobu neúmyslně otěhotněla a obávala se, že narození dalšího dítěte by mohlo být překážkou pro získání čtyř předchozích dětí zpět do vlastní péče. Rozhodla se proto tajně vycestovat do Velké Británie za účelem provedení umělého přerušeni těhotenství, jelikož se domnívala, že v Irsku na ni nemá nárok. Na provedení interrupce a cestu do Velké Británie si musela půjčit peníze, jelikož neměla dostatek vlastních prostředků.⁶⁴

Také stěžovatelka B. otěhotněla neúmyslně. Rozhodla se podstoupit interrupci, protože se v dané době o dítě nebyla schopná postarat. Jelikož se domnívala, že v Irsku nemá na umělé přerušeni těhotenství nárok, odcestovala za tímto účelem do Velké Británie. Po návratu zpět do Irsko se u stěžovatelky B

⁶² BERGER, V. *Judikatura Evropského soudu pro lidská práva*. Praha: IFEC, 2003, s. 529 a 530.

⁶³ A. B. C. proti Irsku, rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 16.12.2010, stížnost č. 25579/05.

⁶⁴ Tamtéž, § 13-15.

začaly objevovat krevní sraženiny, a proto vyhledala lékařskou pomoc na klinice v Dublinu, která byla přidružená ke klinice ve Velké Británii.⁶⁵

Stěžovatelka C. se v momentně, kdy se dozvěděla o svém neúmyslném těhotenství, již třetím rokem léčila ze vzácného typu rakoviny. Na počátku léčby jí bylo lékařem sděleno, že chemoterapie je pro lidský plod nebezpečná, a proto jí doporučil vyhnout se těhotenství, dokud se plně neuzdraví. Poté, co se stěžovatelka C o svém těhotenství dozvěděla, obrátila se na svého praktického lékaře a několik dalších lékařských poradců. Bohužel jí nikdo z nich nedokázal poskytnout jednoznačnou odpověď na to, jaký vliv bude mít těhotenství a porod na její zdraví a zda nemoc a její léčba nějak zasáhly plod. Z důvodu nejistoty se rozhodla odcestovat do Velké Británie, kde si nechala provést interrupci. Ani ona si totiž nebyla jistá, zda je ve své situaci v Irsku schopná prokázat právo na umělé přerušení těhotenství. I třetí stěžovatelka prodělala po návratu do Irska zdravotní komplikace spojené s interrupcí.⁶⁶

Stěžovatelky A. B. a C. tedy podaly stížnost k ESLP. První dvě zmíněné se domáhaly určení porušení práva dle ustanovení čl. 3, 8, 13 a 14 EÚLP, přičemž namítaly, že podle irského práva nemohly podstoupit interrupci ze zdravotních důvodů a třetí stěžovatelka dle ustanovení 2, 3, 8, 13 a 14 EÚLP, která tvrdila, že i přes obavy, že jí těhotenství může ohrozit na životě, jí irský právní systém neumožňoval kvalifikovaně zjistit, zda by mohla v Irsku legálně podstoupit umělé přerušení těhotenství a vyhnout se tak případnému trestnímu stíhání.⁶⁷

Vláda argumentovala především tím, že stěžovatelky nevyčerpaly vnitrostátní prostředky na ochranu svých práv před irskými soudy. Domnívá se, že posouzení takto citlivé otázky by mělo být projednáno nejprve na úrovni státu, než bude podána stížnost k ESLP. Zároveň však nepopřela, že stěžovatelka A. a B. by neměly reálné šance na úspěch, jelikož za daných okolností by bylo umělé přerušení těhotenství v rozporu s vnitrostátním právem. Stěžovatelka C. mohla údajně dle irské vlády požádat vnitrostátní soudy o vydání příkazu, který by lékařům ukládal povinnost provést interrupci z důvodu ohrožení života těhotné ženy.⁶⁸

⁶⁵ A. B. C. proti Irsku, rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 16.12.2010, stížnost č. 25579/05, § 18-21.

⁶⁶ Tamtéž, § 22-26.

⁶⁷ Tamtéž, § 113.

⁶⁸ Tamtéž, § 132 a 135.

V případě stěžovatelky A. a B. uvedl Soud, že zásah do práv stěžovatelek byl zákonný a sledoval legitimní cíl, kterým byla ochrana morálních zásad většinové společnosti. Došel k závěru, že v daných případech nepřesáhlo Irsko míru pro volné uvážení státu a zákaz zachovává spravedlivou rovnováhu mezi právem na respektování soukromého a rodinného života a právem nenarozených dětí. A to i vzhledem k tomu, že každá těhotná žena má možnost podstoupit umělé přerušování těhotenství v zahraničí, o čemž může být na území Irska detailně informována. ESLP tedy v případech stěžovatelky A. a B. neshledal porušení ustanovení čl. 8 EÚLP. V případě stěžovatelky C Soud konstatoval, že z důvodu širokého koncipování vnitrostátního práva v dané otázce, nemohla stěžovatelka s jistotou zjistit, jaké právní následky by mělo umělé přerušování těhotenství v Irsku. Z toho důvodu Soud shledal porušení ustanovení čl. 8 EÚLP.⁶⁹

2.2.4. Tysiac proti Polsku⁷⁰

V určitých rysech podobný případ projednával ESLP již v roce 2007, poté, co byla stěžovatelkou Alicjou Tysiac podána stížnost č. 5410/03.

Stěžovatelce byla v šesti letech stanovena diagnóza silné krátkozrakosti, přičemž na každém oku měla téměř 20 dioptrií. Státní lékařská komise ji proto oklasifikovala jako středně invalidní. V únoru 2000, kdy stěžovatelka znovu otěhotněla, měla již dvě děti. Obě musela z důvodu možných problémů se sítnicí oka vyvolaných porodem porodit císařským řezem. Po zkušenosti z předcházejících těhotenství a porodů měla stěžovatelka obavy z možného negativního dopadu porodu na její zdravotní stav a rozhodla se ke konzultaci s lékaři.

Paní Tysiac byla vyšetřena třemi oftalmology, kteří se shodli na tom, že těhotenství a porod představují pro zrak stěžovatelky značné riziko. Ani jeden z nich však nebyl ochotný stěžovatelce vydat osvědčení o tom, že by její těhotenství mělo být ukončeno. Dále stěžovatelka podstoupila vyšetření u své praktické lékařky, která jí vystavila osvědčení, ve kterém konstatovala, že třetí těhotenství představuje pro paní Tysiac ohrožení, jelikož vzhledem k předchozím dvěma

⁶⁹ A,B,C proti Irsku. In: *cak.cz* [online]. [cit. 27.2.2023] Dostupné z: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:ofVJdjEZ42EJ:https://www.cak.cz/asset/s/a--b-a-c-proti-irsku.docx&cd=1&hl=cs&ct=clnk&gl=fi&client=safari>.

⁷⁰ Tysiac proti Polsku, rozsudek čtvrté sekce ESLP ze dne 20.3.2007, stížnost č. 5410/03.

porodům císařským řezem existuje riziko protržení dělohy. Upozornila také na významné patologické změny ve stěžovatelčině sítnici.⁷¹

Ve druhém měsíci těhotenství byl stěžovatelce přeměřen zrak, kdy bylo zjištěno, že její krátkozrakost se zhoršila o 4 dioptrie na obou očích.⁷² Následně byla paní Tysiac umožněna konzultace s primářem gynekologicko-porodnické kliniky ohledně možného přerušení těhotenství. Ten však neshledal důvody pro jeho provedení, a tak stěžovatelka nemohla interrupci podstoupit.

V listopadu 2000 tedy stěžovatelka porodila své třetí dítě, opět císařským řezem. Po porodu se stěžovatelčin zrak opět značně zhoršil. Musela být dokonce přijata na oční kliniku ve Varšavě, kde lékaři stěžovatelku informovali, že neexistuje žádná naděje na napravení jejího stavu a existuje reálné riziko, že oslepne úplně. V roce 2001 byla paní Tysiac prohlášena lékařskou komisí za výrazně invalidní.

Ve stejném roce podala stěžovatelka na primáře gynekologicko-porodnické kliniky, který rozhodl o její nemožnosti podstoupit umělé přerušení těhotenství, trestní oznámení. Okresní prokurátor však vyšetřování přerušil s odůvodněním, že neexistuje příčinná souvislost mezi jednáním lékaře a zhoršením zraku stěžovatelky. Proti tomuto rozhodnutí se stěžovatelka pokoušela neúspěšně odvolat.⁷³

Z výše nastíněných důvodů podala paní Tysiac stížnost k ESLP, a to pro porušení ustanovení čl. 8 Úmluvy, jelikož se domnívala, že splňovala zákonné podmínky pro umělé přerušení těhotenství, a přesto jí nebylo dovoleno jej podstoupit.

Soud poznamenal, že v polské právní úpravě se nacházejí nedostatky ve způsobu, jakým je zákon o přerušení těhotenství z roku 1993 aplikován. Lékaři se často bojí dát souhlas k umělému přerušení těhotenství i za splnění podmínek daných zákonem. V případě nesprávného posouzení by lékaři totiž mohl hrozit až trest odnětí svobody v délce trvání až tří let. V této souvislosti Soud poznamenal, že pokud se legislativa již jednou rozhodla k legalizaci interrupcí za určitých podmínek, nesmí konstruovat jeho právní rámec takovým způsobem, aby takové možnosti nešlo využít. Dále Soud dospěl k závěru, že polské právo neposkytuje

⁷¹ Tysiac proti Polsku, rozsudek čtvrté sekce ESLP ze dne 20.3.2007, stížnost č. 5410/03, § 3-5

⁷² Tamtéž, § 6.

⁷³ ČAPEK, J. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv. I. část-Úmluva*. Praha: LINDE, 2010, s. 342.

žádný mechanismus na základě kterého, by bylo možno určit, zda byly splněny podmínky pro umělé přerušování těhotenství či nikoli.

S přihlédnutím k výše zmíněným okolnostem rozhodl Soud tak, že v daném případě došlo k porušení ustanovení čl. 8 EÚLP, jelikož Polsko nezabezpečilo právo stěžovatelky na účinné respektování jejího soukromého života.⁷⁴

2.2.5. Boso proti Itálii⁷⁵

Další judikát, který se věnuje úvahám o porušení ustanovení čl. 8 EÚLP, je stížnost č. 50490/99, známější jako kauza Boso proti Itálii. Stěžovatel se před Soudem domáhal přiznání práva na souhlas/nesouhlas s podstoupením umělého přerušování těhotenství své manželky, jakožto právo potencionálního otce.

V roce 1984 otěhotněla manželka stěžovatele, pana Giampira Bosa. Rozhodla se v souladu s italským zákonem č. 194 z roku 1978 podstoupit umělé přerušování těhotenství, a to i přes nesouhlas svého manžela.

Ten na ni proto podal žalobu pro zásah do svého práva potencionálního otce a do práva na život dítěte, za což požadoval odškodnění. Dále tvrdil, že zákon č. 194 z roku 1978 je protiústavní, jelikož porušuje zásadu rovnosti mezi manželi, a to z důvodu, že ponechává rozhodnutí o interrupci výhradně na matce, aniž by zohledňoval vůli otce dítěte. Tato žaloba byla soudem I. stupně zamítnuta. Proti tomuto rozhodnutí se pan Boso odvolal k soudu v Benátkách. V odvolání mimo jiné uvedl, že ustanovení čl. 5 zákona č. 194 z roku 1978 je v rozporu s ustanoveními čl. 2, 8, a 12 EÚLP. Toto odvolání bylo soudem odmítnuto s tím, že stěžovatelova manželka jednala v souladu se zákonem, a tudíž nemá nárok na odškodnění. Odmítnuto bylo následně i stěžovatelovo dovolání. Dovolací soud se ztotožnil se závěry předchozích soudů.

Proto stěžovatel v roce 1999 podal stížnost k ESLP, ve které tvrdil, že italská legislativa porušuje ustanovení čl. 2, 8 a 12 EÚLP, a to tím, že žena může podstoupit umělé přerušování těhotenství i za nesouhlasu otce dítěte.

K tvrzenému porušení ustanovení čl. 2 EÚLP se Soud vyjádřil tak, že dotčené ustanovení porušeno nebylo, jelikož ze zjištěného skutkového stavu vyplývá, že stěžovatelova manželka podstoupila interrupci v souladu se zákonem

⁷⁴ ČAPEK, J. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv. I. část-Úmluva*. Praha: LINDE, 2010, s. 343 a 344.

⁷⁵ Boso proti Itálii, rozhodnutí ESLP o přijatelnosti stížnosti ze dne 5.9.2002, stížnost č. 50490/99.

č. 194 z roku 1978, který připouští možnost umělého přerušeni těhotenství v prvních dvanácti týdnech gravidity v případě ohrožení duševního a tělesného zdraví matky nebo později v případě ohrožení života matky. Z toho je patrné, že případná interrupce směřuje především k ochraně života a zdraví matky, což Soud považuje za spravedlivou rovnováhu mezi nutností chránit lidský plod a zájmy matky. S ohledem k výše zmíněnému vyhodnotil Soud stížnost v případě porušení ustanovení 2 EÚLP jako zjevně neopodstatněnou.

V případě tvrzeného porušení ustanovení čl. 8 EÚLP se Soud odvolává na již dřívější vyjádření Komise, kde uvádí, že „*legislativa upravující přerušeni těhotenství se dotýká soukromého života, a proto je-li žena těhotná, její soukromý život je těsně spjat s rostoucím plodem.*“ Proto je v případě umělého přerušeni toto ustanovení potřeba zohledňovat především jako právo matky, jelikož ona je těhotenstvím nebo jeho přerušeni zásadně dotčena. Právo na respektování soukromého a rodinného života není možné vykládat jako právo potencionálního otce být „konzultován“ v souvislosti s umělým přerušeni těhotenství nebo právo proti rozhodnutí manželky podat žalobu. Proto byla stížnost i v tomto bodě odmítnuta jako zjevně neopodstatněná.

Současně došlo i k odmítnutí stížnosti pro tvrzené porušení ustanovení čl. 12 EÚLP, jelikož zásah do rodinného života, který je v souladu s ustanovením čl. 8 odst. 2 EÚLP, nemůže být zároveň porušením ustanovení čl. 12 EÚLP.⁷⁶

⁷⁶ Boso proti Itálii, rozhodnutí ESLP o přijatelnosti stížnosti ze dne 5.9.2002, stížnost č. 50490/99, s. 1 a 2.

3. Přístup evropských států k problematice umělého přerušení těhotenství

Přestože jsou si evropské státy hodnotově často velice podobné a společnou shodu nalézají ve velkém množství témat, problematika umělého přerušení těhotenství se k nim neřadí. Jedná se o velice kontroverzní institut, na který není celospolečenská shoda ve světě ani na evropském kontinentu. Nachází se zde široká paleta názorů na tuto problematiku. Od států, které umělé přerušení těhotenství plně vylučují, až po státy, které ponechávají volbu do určité doby těhotenství zcela na těhotných ženách.

Umělé přerušení těhotenství je prozatím z největší části ponecháno na úpravě vnitrostátní. Každý evropský stát si může nastavit své vlastní podmínky umělého přerušení těhotenství, a to na základě tradice státu, nálady ve společnosti a politickém přesvědčení zákonodárců. Zároveň však takové evropské státy, které jsou členské země Rady Evropy, nesmí danou problematiku upravovat v rozporu s Úmluvou. Spory mezi vnitrostátní právní úpravou a Úmluvou rozhoduje Evropský soud pro lidská práva. O jeho postoji k umělému přerušení těhotenství a intenzitě jeho zásahů do jednotlivých případů, které se této otázky týkají, jsem se zmiňovala výše. Dále mohou být jednotlivé evropské země vázány i jinými mezinárodními smlouvami, které se mohou v určité oblasti problematice interrupcí dotýkat.

3.1. Státy s restriktivní úpravou interrupcí

Nejpřísnější úpravou umělého přerušení těhotenství je úprava restriktivní neboli také represivní model interrupcí. Jedná se o úplný zákaz interrupcí, v některých státech s výjimkou případů tzv. vitální indikace, což je situace, ve které se jedná o záchranu života těhotné ženy. Takováto situace je v daných státech považována za krajní nouzi, a tudíž je vyloučena protiprávnost takového činu. Provedení umělého přerušení těhotenství v jakékoliv jiné situaci je považováno za trestný čin.

V evropských zemích restriktivní úprava interrupcí již téměř vymizela. Stále je součástí právních řádů v **Andoře, San Marinu, Vatikánu** a na **Maltě**. Do roku 2018 existoval tento model také v Irsku. To ale svoji restriktivní úpravu

interrupcí přeměnilo na základě výsledků celostátního referenda na model liberální. Ve světě je tento model stále poměrně častý, a to především v afrických státech, státech Latinské Ameriky a muslimských státech Blízkého východu.⁷⁷

Vedlejším efektem restriktivní úpravy umělého přerušování těhotenství je vysoký počet nelegálních interrupcí. Těhotné ženy tak často podstupují tzv. nebezpečné potraty, které jsou často prováděny zastaralou metodou, neprovádí je způsobilý lékař nebo žena není dostatečně a správně informována. Nebezpečným potratem je také, pokud si žena umělé přerušování těhotenství snaží provést sama, například vkládáním různých předmětů do dělohy, požitím škodlivých látek, použitím vnější síly či nákupem potratových léků na černém trhu. V důsledku nebezpečných potratů dochází u žen často k nekontrolovanému krvácení, infekci, perforaci dělohy či poranění pohlavních orgánů nebo jiných vnitřních orgánů. Nebezpečnými potraty se ženy vystavují rizikům jako jsou dlouhodobé zdravotní následky-nepłodnost, chronická bolest, emoční a psychické trauma nebo dokonce smrt.⁷⁸ Dalším vedlejším efektem represivního modelu interrupcí je tzv. potratová turistika, která je častým řešením těhotných žen právě v evropských zemích. Těhotné ženy tak cestují do jiných států, ve kterých je legální podstoupit umělé přerušování těhotenství, jelikož ve vlastní zemi tuto možnost nemají.⁷⁹

3.1.1. Vatikán

Vatikán je z pohledu problematiky umělého přerušování těhotenství významný stát nejen pro svoji vnitrostátní úpravu, ale především z důvodu značného vlivu, který má na okolní státy. Jedná se totiž o církevní stát v jehož čele stojí nejvyšší představitel římskokatolické církve.

Římskokatolická církev ovlivňuje dění na evropském kontinentě již více jak dva tisíce let. Přestože doba přímého vlivu církve na fungování státu již pominula, jednotlivé evropské státy mají její myšlenky a tradice zakotveny ve své národní

⁷⁷ Srov. KÜHN, Z. in KÜHN, Z., KRATOCHVÍL, J., KMEC, J., KOŠAŘ, D. a kolektiv. *Listina základních práv a svobod. Velký komentář*. Praha: Leges, 2022, s. 398 a 399.

⁷⁸ Nebezpečné potraty. In: *Lekaribezhranic.cz* [online]. 9.9.2020 [cit. 28.2.2023]. Dostupné z: <https://www.lekari-bez-hranic.cz/nebezpecne-potraty>.

⁷⁹ Rada pro lidská práva (HRC): Background report. Reprodukční práva. In: *Amo.cz* [online]. 2010 [cit. 28.2.2023]. Dostupné z: <https://www.amo.cz/wp-content/uploads/2016/01/PSS-Reprodukcn%C3%AD-prava-HRC1.pdf>.

identitě. Nelze tedy přehlížet politický význam, který náboženství má. A to i v takových evropských společnostech, které se považují za sekulární.⁸⁰

Přestože dnes má Vatikán pohled na interrupce velmi striktní a umělé přerušení těhotenství zde podstoupit nelze, nebylo tomu tak vždy. Po staletí vycházela církev z Aristotelova učení, podle něhož dítě získává duši v lůně matky nikoli ihned po početí. U mužského plodu dochází k „oživení“ 40. den od početí, u plodu ženského v rozmezí mezi 80. a 90. dnem od početí. Umělé přerušení těhotenství v časně fázi těhotenství tedy nebylo vraždou. Nutné je ovšem podotknout, že i přesto učení církve potrat považovalo za hřích a odsuzovalo jej.⁸¹ Aristotelovu doktrínu opustil až v roce 1869 papež Pius IX., který formuloval novou doktrínu „okamžitého oživení“. Podle ní dostává lidský plod duši od Boha již v okamžiku početí. Umělé přerušení těhotenství je tak vraždou, a to bez ohledu na stáří plodu.⁸²

Toto učení je platné i nyní a Vatikán jej zastává již více jak 150 let. Každá lidská bytost má právo na život a fyzickou integritu od okamžiku početí až do smrti. Jedná se o přirozená práva, která člověk získává na základě tvůrčího aktu, z něhož pochází. Jednotlivci, společnost ani stát nemají oprávnění do nich zasahovat. Vatikán dále odmítá prenatální diagnostiku, jelikož ani genetické poškození plodu není důvodem pro umělé přerušení těhotenství. Prenatální diagnostika je dle Vatikánu zásah do integrity lidského embrya. Takový zásah je akceptovatelný pouze v případech, kdy pro plod nepředstavuje nepřiměřené riziko a směřuje ke zlepšení jeho zdravotního stavu. Vatikán dále nepřipouští ani asistovanou reprodukci nebo výzkum na lidských embryích.⁸³

3.2. Státy s relativně restriktivní legislativou interrupcí

Státy s relativně restriktivní legislativou interrupcí mají velmi úzce vymezeny důvody pro umělé přerušení těhotenství. Jsou jimi vitální indikace neboli záchrana života těhotné ženy, zdravotní indikace neboli ohrožení zdraví těhotné

⁸⁰ MATUŠINOVÁ, A. FIALA, P. Katolická víra jako identifikační symbol v dnešní Evropě. *Politologický časopis*. Brno: Masarykova Univerzita, 3/2013. s. 347.

⁸¹ BAHOUNEK, T. J., FUKALOVÁ, D., MAN, V., SCHELLEOVÁ I., SCHELLE, K., ŠRÁČEK, J. *Čtyři pohledy na interrupci*. Ostrava: KEY Publishing s.r.o., 2007, s. 78.

⁸² Srov. KÜHN, Z. in KÜHN, Z., KRATOCHVÍL, J., KMEC, J., KOŠAŘ, D. a kolektiv. *Listina základních práv a svobod. Velký komentář*. Praha: Leges, 2022, s. 398.

⁸³ Catechism of the Catholic Church. In: *Vatican.va* [online]. [cit. 1.3.2023]. Dostupné z: [https://www.vatican.va/archive/ENG0015/_P7Z.HTM#\\$2C9](https://www.vatican.va/archive/ENG0015/_P7Z.HTM#$2C9)

ženy, pokud by v těhotenství dále pokračovala, právní indikace v případě, kdy těhotenství je následkem trestného činu a zpravidla také eugenická indikace, tedy těžké poškození plodu.

Ne všechny vnitrostátní právní řády zemí s relativně restriktivní legislativou interrupcí obsahují všechny výše zmíněné důvody pro možné umělé přerušení těhotenství. Evropský stát, který se nachází téměř na samotné hranici mezi restriktivní úpravou interrupcí a relativně restriktivní úpravou interrupcí, je **Lichtenštejnsko**. Zde legislativa umožňuje provést umělé přerušení těhotenství pouze v případě záchrany života matky či v případě ohrožení jejího zdraví. Naopak typickým státem s relativně restriktivním modelem interrupcí je **Monako**, kde se umělé přerušení těhotenství provádí ze všech výše zmíněných důvodů. Stejně tomu bylo i u **Polska**, avšak od roku 2020, kdy polský ústavní soud prohlásil eugenickou indikaci za protiústavní, se polský model výrazně přibližuje k hranici s modelem restriktivní úpravy interrupcí.⁸⁴

3.2.1. Polsko

Problematika umělého přerušení těhotenství je v posledních letech jedno z nejvýraznějších témat, kterým na sebe Polsko na mezinárodní scéně upozornilo. Současné polské potratové zákony patří mezi nejpřísnější na celém evropském kontinentu. Nebylo tomu ovšem tak vždy.

Během převážné většiny 20. století platila v Polsku mnohem liberálnější legislativa interrupcí, než je tomu tak dnes. K jejímu prvnímu výraznému zpřísnění došlo v roce 1993, kdy byl přijat zákon č. 78, o plánování rodiny, ochraně lidského plodu a podmínkách přípustnosti přerušení těhotenství. Na základě tohoto zákona bylo možné uměle přerušit těhotenství pouze z následujících důvodů:

- „1. Těhotenství ohrožuje život nebo zdraví těhotné ženy (neomezené věkem plodu).*
- 2. Prenatální testy a jiné lékařské bádání naznačují vysokou pravděpodobnost závažného a nevratného poškození plodu nebo nevyléčitelného onemocnění, které život plodu ohrožuje (omezeno momentem, dokud plod nemůže žít nezávisle na těle těhotné ženy).*

⁸⁴ Srov. KÜHN, Z. in KÜHN, Z., KRATOCHVÍL, J., KMEC, J., KOŠAŘ, D. a kolektiv. *Listina základních práv a svobod. Velký komentář*. Praha: Leges, 2022, s. 399.

3. *K těhotenství došlo v důsledku trestného činu (lze provést do 12 týdnů od početí).*⁸⁵

Novela zákona z roku 1996 zavedla další důvod umožňující umělé přerušování těhotenství, a to důvod sociální. Žena tak mohla legálně podstoupit interrupci v případě, že se nacházela v tíživé životní situaci. Tato novela však byla zrušena polským ústavním soudem již následující rok.⁸⁶ Ve stejném roce byla také přijata nová polská ústava. Právo na život zaručuje ustanovení čl. 38. Ústava však přesně nespécifikuje, v jakém okamžiku lidský život začíná. Tato otázka byla ovšem řešena judikaturou, konkrétně rozhodnutím K 26/96 ze dne 28.5.1997, podle kterého pojem „člověk“ zahrnuje i lidskou bytost v prenatalním vývojovém stádiu.⁸⁷ V rozhodnutí je dále uvedeno, že: „*lidský život je hodnotou, kterou je třeba chránit v každé fázi vývoje, a jejímž zdrojem jsou předpisy ústavní síly, a kterou musí zákonodárce chránit.*“⁸⁸

Diskuze o problematice umělého přerušování těhotenství nadále rezonovaly jak ve společnosti, tak v politických kruzích. Vznikaly nejrůznější občanské iniciativy na podporu práv žen i na podporu práv plodu. Objevilo se i několik pokusů o změnu ustanovení čl. 38 polské ústavy, avšak žádný nebyl úspěšný. V roce 2016 prošel prvním čtením legislativní návrh, který by interrupce zcela zakázal. To vyvolalo v celém Polsku obří protesty, které přilákaly pozornost i světových médií. Tento restriktivní návrh byl nakonec zamítnut. Následující rok byl předložen návrh, podle kterého by bylo možné uměle přerušit těhotenství do 12. týdne těhotenství bez uvedení důvodu a po 12. týdnu těhotenství pouze ze tří výše zmíněných důvodů. Tento návrh byl zamítnut již v prvním čtení.⁸⁹

V říjnu 2020 vydal polský ústavní soud kontroverzní rozhodnutí, které opět vyvolalo vlnu protestů. Soud omezil důvody pro umělé přerušování těhotenství.

⁸⁵ PRACNÝ, M. Interrupce: Věčné téma polské společnosti. In: *Pravo21.cz* [online]. 15.1.2019 [cit. 3.3.2023]. Dostupné z: <https://pravo21.cz/spolecnost/interrupce-vecne-tema-polske-spolecnosti>.

⁸⁶ SULOVSKÁ, L. Velký přehled: Polská válka o potraty. In: *Forum24.cz* [online]. 2.10.2016 [cit. 3.3.2023]. Dostupné z: <https://www.forum24.cz/velky-prehled-polska-valka-o-potraty/>.

⁸⁷ BIEN-KACALA, A., MLYNARSKA - SOBACZEWSKA, A. *Constitutional Law in Poland. Second Edition*. The Netherlands: Kluwer Law International BV, 2021, s. 145 a 146.

⁸⁸ ŠLAJS, J. Rozsudek Ústavního tribunálu hybe Polskem. Omezování potratů rozdělilo společnost. In: *Pravo21.cz* [online]. 2.11.2020 [cit. 3.3.2023]. Dostupné z: <https://pravo21.cz/spolecnost/rozsudek-ustavniho-tribunalu-hybe-polskem-omezovani-potratu-rozdelilo-spolecnost>.

⁸⁹ PRACNÝ, M. Interrupce: Věčné téma polské společnosti. In: *Pravo21.cz* [online]. 15.1.2019 [cit. 3.3.2023]. Dostupné z: <https://pravo21.cz/spolecnost/interrupce-vecne-tema-polske-spolecnosti>.

Důvod interrupce na základě závažného a nevratného poškození plodu nebo nevléčitelného onemocnění, které život plodu ohrožuje, označil za protiústavní.⁹⁰ Na základě výše zmíněného rozhodnutí ústavního soudu vešla v lednu 2021 v platnost novela zákona o plánování rodiny, ochraně lidského plodu a podmínkách přípustnosti přerušování těhotenství. Nyní tedy může být těhotné ženě legálně provedena interrupce jen pokud byla znásilněna nebo ji plod ohrožuje na životě.

V důsledku tohoto rozhodnutí vypukly v Polsku masové protesty a demonstrace, a to i navzdory zákazu shromažďování v souvislosti s opatřeními, která byla vydána proti šíření pandemie covid-19.⁹¹ K mobilizaci protestů přispěla také tragická smrt mladé Polky Izabeli z Pszcyny. V souvislosti s jejím těhotenstvím byly zjištěny embryopatologické jevy, avšak lékaři odmítli provést interrupci a rozhodli, že žena bude hospitalizována do té doby, dokud plod sám nezemře. Během tohoto čekání ovšem žena dostala septický šok, v jehož důsledku náhle zemřela. Tento případ poukazuje na fakt, že z důvodu novely zákona mají lékaři obavy převzít na sebe zodpovědnost a provést interrupci i v případě, že je život matky v ohrožení.⁹²

Možnosti polských žen, které si přejí postoupit umělé přerušování těhotenství jsou značně omezené. Jelikož však prozatím nejsou za umělé přerušování těhotenství trestně odpovědné, podstupují ilegální interrupce nebo za interrupcemi cestují do takových evropských států, kde je jejich provedení v souladu se zákonem. Tento jev se nazývá tzv. potratová turistika. Dle průzkumů se jedná o desítky tisíc žen ročně. Nejčastějšími potratovými destinacemi polských žen jsou Česká republika, Německo, Belgie či Velká Británie. Informace, podporu, pomoc či případně i finanční prostředky takovým ženám zprostředkovávají nejružnější organizace. Mezi nejznámější patří například organizace Abortion Without Borders, Women

⁹⁰ ŠLAJS, J. Rozsudek Ústavního tribunálu hýbe Polskem. Omezování potratů rozdělilo společnost. In: *Pravo21.cz* [online]. 2.11.2020 [cit. 3.3.2023]. Dostupné z: <https://pravo21.cz/spolecnost/rozsudek-ustavniho-tribunalu-hybe-polskem-omezovani-potratu-rozdelilo-spolecnost>.

⁹¹ NAVRÁTILOVÁ, A. Polský soud rozhodl o znemožnění interrupcí. In: *Centrumprolidskaprava.cz* [online]. 18.4.2021 [cit. 3.3.2023]. Dostupné z: <https://www.centrumprolidskaprava.cz/blog/polsky-soud-rozhodl-o-znemozneni-interrupci>.

⁹² WLADYNIÁK, L. Celým Polskem po smrti třicetileté ženy zní „Už ani jedna!“. In: *a2larm.cz* [online]. 8.11.2021 [cit. 3.3.2023]. Dostupné z: <https://a2larm.cz/2021/11/celym-polskem-po-smrti-tricetilete-zeny-zni-uz-ani-jedna/>.

Help Women nebo česká organizace Ciocia Czesia. Jejich cílem je především pomoci polským ženám zprostředkovat přístup k bezpečné interrupci.⁹³

Umělé přerušení těhotenství je téma, které i nadále v polské společnosti silně rezonuje. Na jedné straně jsou zde požadavky na liberaci dané problematiky, na straně druhé byl v na začátku roku 2023 předložen polskému Sejmu návrh, který požadoval další zpřísnění pravidel pro potraty například trestáním poskytování informací o interrupcích. Tento návrh byl nakonec v březnu 2023 zamítnut již v prvním čtení.⁹⁴

3.3. Státy povolující interrupci na základě sociálních důvodů

Další skupinou jsou státy, které přestože neuznávají právo ženy rozhodovat o svém mateřství, nabízejí poměrně široké vymezení důvodů, pro které je možné podstoupit umělé přerušení těhotenství. Kromě výše zmíněné vitální, zdravotní, právní a eugenické indikace může být důvodem k interrupci také indikace sociální. Jedná se o situace, kdy těhotná žena například nemá bydlení nebo dostatek finančních prostředků, aby mohla dítě zabezpečit. Pro posuzování důvodů k umělému přerušení těhotenství musí v daném státě existovat účinná forma institucionálního ověřování.⁹⁵ To ovšem neznamena, že možnost podstoupení interrupce je obtížná. Jednotlivé státy vymezují důvody pro umělé přerušení těhotenství poměrně široce.

Typickým evropským státem reprezentující tuto kategorii je **Velká Británie**. Umělé přerušení těhotenství je zde možné podstoupit ze všech výše zmíněných důvodů, přičemž sociální indikace je v zákoně podřazena pod důvod „ohrožení fyzického nebo psychického zdraví ženy nebo existenci již narozených dětí“. Zajímavé je také, že interrupci je možné provést až do 24. týdne těhotenství. Dále je nutné podotknout, že interrupce na základě sociálních důvodů

⁹³ RYŠÁNEK, A. 34 000 Polek za poslední rok podstoupilo potrat ilegálně. In: *Seznamzpravy.cz* [online]. 22.10.2021 [cit. 3.3.2023]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/34-000-polek-za-posledni-rok-podstoupilo-potrat-ilegalne-178665>.

⁹⁴ V Polsku odmítli přísnější pravidla pro potraty. Trestné měly být také informace o interrupcích. In: *Irozhlas.cz* [online]. 8.3.2023 [cit. 8.3.2023]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/potrat-interrupce-polsko-zakon_2303081010_ako.

⁹⁵ Srov. KÜHN, Z. in KÜHN, Z., KRATOCHVÍL, J., KMEC, J., KOŠAŘ, D. a kolektiv. *Listina základních práv a svobod. Velký komentář*. Praha: Leges, 2022, s. 399.

není možné provést v Severním Irsku, které tuto problematiku upravuje restriktivněji.⁹⁶

3.4. Státy s liberální legislativou interrupcí

Nejpočetnější skupinou mezi evropskými státy jsou státy s liberální legislativou interrupcí. Rozdíly mezi jednotlivými zeměmi jsou ovšem značné, a i tato skupina by se vnitřně dala bezpochyby dále dělit. Shodné je pro ně ovšem to, že jejich legislativa umožňuje umělé přerušování těhotenství na žádost ženy. Státy zpravidla výslovně v zákonně garantují právo ženy na interrupci na žádost (typicky skandinávské země či většina postkomunistických zemí včetně **České republiky**), nebo ji sice formálně podmiňují stresem či psychickým napětím, avšak tento stres či napětí nemusí být prokazován či kontrolován (typicky Francie či Belgie).⁹⁷

Rozdílná je především lhůta, ve které je možné provést umělé přerušování těhotenství na žádost. Ve většině evropských států s liberální legislativou interrupcí je tato lhůta 12 týdnů, v některých balkánských zemích 10 týdnů, ve **Francii** nově 14 týdnů, ve **Švédsku** 18 týdnů, na **Islandu** 22 týdnů a v **Nizozemsku** dokonce 24 týdnů těhotenství. Dalším rozdílem je rozsah způsobů provedení interrupce. Některé evropské státy stále odmítají farmakologické umělé přerušování těhotenství. Jsou jimi například Slovensko nebo Chorvatsko.⁹⁸

Důležitým institutem v zemích s liberální legislativou interrupcí je výhrada svědomí. Jedná se o: „*odmítnutí splnit povinnost, jejíž vyžadují úřední orgány nebo právní normy, s odvoláním na požadavek svědomí, přičítací se vykonání dané činnosti.*“⁹⁹ Výhradu svědomí respektuje také Rada Evropy, která ve své Rezoluci č. 1763 z roku 2010 vyzvala členské státy k přijetí právní úpravy, která zajistí ochranu a respektování práva na výhradu svědomí, informovanost pacientů o výhradách lékaře v přiměřených časových lhůtách, kdy v souvislosti s tím jim

⁹⁶ Velká Británie: Jako by ze zákona vyzářovala morálka. In: *Hnutiprozivot.cz* [online]. 14.2.2022 [cit. 6.3.2023]. Dostupné z: <https://hnutiprozivot.cz/clanky/3008-velka-britanie-jako-by-ze-zakona-vyzařovala-moralka>.

⁹⁷ Srov. KÜHN, Z. in KÜHN, Z., KRATOCHVÍL, J., KMEC, J., KOŠAŘ, D. a kolektiv. *Listina základních práv a svobod. Velký komentář*. Praha: Leges, 2022, s. 400.

⁹⁸ Některé země přístup k potratům zpřísňují, jiné uvolňují. Velký přehled evropské interrupční politiky. In: *Irozhlas.cz* [online]. 9.7.2022 [cit. 6.3.2023]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/potravy-evropa-interrupce-polsko-italie-chorvatsko-cesko_2207090500_jgr#madar.

⁹⁹ MADLEŇÁKOVÁ, L. *Výhrada svědomí*. Praha: LINDE, 2010, s. 183.

bude nabídnuta pomoc jiného lékaře a zajištění přiměřené lékařské péče v naléhavých případech.¹⁰⁰

Ve většině evropských států dochází ke stále větší liberalizaci interrupcí, například prodlužováním lhůty pro provedení umělého přerušeni na žádost. Největší změnou prošlo v roce 2018 **Irsko**, které na základě celostátního referenda přešlo z modelu restriktivního na model liberální. Na opačné straně jsou například **Slovensko**, **Chorvatsko** či **Itálie**, tedy země s liberální legislativou interrupcí. Tyto silně katolické země se v posledních letech setkávají se snahami o zpřísnění interrupcí nejen ve společnosti, ale také mezi politickými představiteli země. Je zde také velké množství lékařů, které umělé přerušeni těhotenství neprovádí z důvodu výhrady svědomí.¹⁰¹

3.4.1. Irsko

Nynější irská legislativa umožňuje ženám podstoupit umělé přerušeni těhotenství na žádost do 12. týdne těhotenství. V případech ohrožení plodu či těhotné ženy tak může být i později. Jedná se tak na základě zákona č. 31 z roku 2018, který nabyl účinnosti 1.1.2019.

Irská legislativa upravující umělé přerušeni těhotenství patřila do té doby mezi nepřísnejší na celém světě. Zákaz platil také pro případy znásilnění, incestu nebo jakkoliv vážného poškození plodu. Zákaz interrupcí byl dokonce v roce 1983 zakotven ústavně, a to 8. dodatkem irské ústavy, který označuje právo na život nenarozeného dítěte za stejně silné jako právo na život těhotné ženy.¹⁰² To vedlo k rozmachu tzv. potratové turistiky zejména do Velké Británie, k vysokému počtu nelegálních interrupcí či smutných příběhů, které často končili až stížnostmi

¹⁰⁰ Parliamentary Assembly. The right conscientious objection in lawful medical care. In: *Assembly.coe.int* [online]. [cit. 6.3.2023]. Dostupné z: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17909>.

¹⁰¹ Některé země přístup k potratům zpřísnují, jiné uvolňují. Velký přehled evropské interrupční politiky. In: *Irohlas.cz* [online]. 9.7.2022 [cit. 6.3.2023]. Dostupné z: https://www.irohlas.cz/zpravy-svet/potravy-evropa-interrupce-polsko-italie-chorvatsko-cesko_2207090500_jgr#madar.

¹⁰² HOŠEK, J. Historická křižovatka pro Irsko. Odhlasuje si v referendu zrušení zákazu potratů? In: *Seznamzpravy.cz* [online]. 25.5.2018 [cit. 8.3.2023]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/historicka-krizovatka-pro-irsko-odhlasuje-si-v-referendu-zruseni-zakazu-potravy-47889>.

u Evropského soudu pro lidská práva. Mezi ty nejznámější patří stížnost Open Door and Dublin Well Woman proti Irsku, D. proti Irsku nebo A. B. C. proti Irsku.¹⁰³

Vlnu aktivismu vyvolal v roce 2012 případ Savity Halappanavar, která zemřela v důsledku infekce, která se jí v těle rozšířila při samovolném potratu. Lékaři nezasáhli ani přes žádost a velké bolesti potrácející ženy s odůvodněním, že mají oprávnění provést interrupci až poté, co nebude možné detekovat srdeční tep plodu. Jako odezva na protesty byl v roce 2013 podepsán zákon o ochraně života během těhotenství, který legalizoval umělé přerušování těhotenství z důvodu ochrany života matky.¹⁰⁴

O zrušení 8. dodatku irské ústavy zakotvující zákaz interrupcí bylo rozhodnuto v roce 2018 na základě výsledků celostátního referenda. Pro zrušení hlasovalo 66,4% a proti 33,6%.¹⁰⁵ V návaznosti na to byl přijat zákon č. 31 z roku 2018, který v Irsku zavedl liberální legislativu interrupcí.

3.5. Evropská unie

Evropská Unie (dále jen „EU“) se od problematiky umělého přerušování těhotenství držela dlouho stranou. Přijímala stanovisko Rady Evropy, že otázka umělého přerušování těhotenství by měla být upravena především na úrovni vnitrostátní. Do hry ovšem nezaviněně začala vstupovat v situacích, kdy těhotné ženy cestují do jiného členského státu EU za účelem podstoupení interrupce. Z této situace vzešla otázka, zda umělé přerušování těhotenství je možné takovým cizinkám provést. Soudní dvůr Evropské unie (dále jen „SDEU“) v případě C-159/90 z roku 1991 dospěl k závěru, že umělé přerušování těhotenství spadá pod volný pohyb služeb v rámci EU, a tudíž provedení takové interrupce je legální.¹⁰⁶ To dokládá také ustanovení čl. 4 odst. 3 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/24/EU, které říká, že: „*na pacienty z jiných členských států se vztahuje zásada zákazu diskriminace z důvodů státní příslušnosti.*“ Z něj vyplývá, že kterékoliv občance

¹⁰³ CALT, S. A. B. C. v Ireland: „Europe’s Roe v. Wade“? *Lewis & Clark Law Review*, Fall 2010, vol. 14, no. 3, s 1191.

¹⁰⁴ GRETCHEN, E. E. What Ireland’s history with abortion might teach us about a post-Roe America. In: *Pbs.org* [online]. 18.5.2022 [cit. 8.3.2023]. Dostupné z: <https://www.pbs.org/newshour/health/what-irelands-history-with-abortion-might-teach-us-about-a-post-roe-america>.

¹⁰⁵ Irish abortion referendum: Ireland overturns abortion ban. In: *BBC.com* [online]. 26.5.2018 [cit. 8.3.2023]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-44256152>.

¹⁰⁶ Rozsudek SDEU ze dne 4.10.1991, C-159/90, EU:C:1991:378

EU je legální provést interrupci za stejných podmínek jako občankám daného státu.¹⁰⁷

Tento zdrženlivý postoj se proměnil v roce 2022, kdy v návaznosti na události posledních let v Polsku, ale především v reakci na rozhodnutí Nejvyššího soudu USA o zrušení práv na umělé přerušování těhotenství ve Spojených státech, vydal Evropský parlament usnesení 2022/2742(RSP), ve kterém navrhuje, aby bylo právo na umělé přerušování těhotenství zařazeno mezi práva uznávaná Listinou základních práv Evropské unie. Dle tohoto usnesení by se mělo objevit pod ustanovením čl. 7a ve znění: „Každý má právo na bezpečné a legální umělé přerušování těhotenství.“¹⁰⁸ Sám Evropský parlament ovšem není oprávněn měnit primární právo EU. Navíc lze předpokládat, že v současné době není možné, aby takové ustanovení dosáhlo konsenzu všech členských států EU. Proto výše zmíněné usnesení má spíše politickou hodnotu ve smyslu vyjádření postoje EU k dané problematice nežli budoucí právní důsledky.¹⁰⁹

¹⁰⁷ BERNARDOVÁ, A. Potraty občanek EU jsou v Česku legální. Ví to Senát? In: *Pravníprostor.cz* [online]. 22.4.2021 [cit. 8.3.2023]. Dostupné z: https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/potraty-obcanek-eu-jsou-v-cesku-legalni-vi-senat?strana_do=5.

¹⁰⁸ Usnesení Evropského parlamentu ze dne 7. července 2022 o rozhodnutí Nejvyššího soudu USA o zrušení práv na umělé přerušování těhotenství ve Spojených státech a nutnosti zaručit práva na umělé přerušování těhotenství a zdraví žen EU (2022/2742(RSP)) In: *Eur-lex.europa.eu* [online]. [cit. 8.3.2023]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2023:047:FULL&from=EN>.

¹⁰⁹ *zEvropy podcast*. ES: Interrupce v právu EU [podcast]. KEP PF UK. 1.3.2023.

4. Problematika umělého přerušeni těhotenství z pohledu Nejvyššího soudu USA

4.1. Pohled Nejvyššího soudu USA na umělé přerušeni těhotenství

Problematika umělého přerušeni těhotenství se poprvé u Nejvyššího soudu USA (dále jen „Nejvyšší soud“ nebo „SCOTUS“) ocitla v roce 1971. Do té doby byla otázka interrupci řešena na úrovni státní. Jednotlivé státy USA interrupci často omezovaly či zakazovaly. To se změnilo v roce 1973, kdy SCOTUS vydal rozhodnutí ve věci *Roe v. Wade*, který uznal ústavní právo na interrupci. Rozhodnutí ženy o ukončení svého těhotenství zahrnul pod oblast soukromí, do které nesmí jednotlivé státy USA svými rozhodnutími zasahovat.¹¹⁰ V roce 1992 následovalo rozhodnutí ve věci *Casey v. Planned Parenthood*, které potvrdilo rozhodnutí *Roe v. Wade* a zároveň stanovilo, že takové právo má žena až do stavu svébytnosti plodu, tedy okamžiku, kdy by mohl sám přežít i mimo tělo matky. Osobně se domnívám, že právě rozhodnutí *Casey v. Planned Parenthood* zapříčinilo vzrůstající napětí mezi příznivci a odpůrci umělého přerušeni těhotenství, jelikož byla značně prodloužena lhůta, ve které bylo možné podstoupit interrupci. V okamžiku svébytnosti plodu je plod již natolik vyvinut, že pro mnohé představuje interrupce v této fázi těhotenství morální provinění. V roce 2022 Nejvyšší soud svůj dosavadní postoj k umělému přerušeni těhotenství přehodnotil a 24.6.2022 zrušil oba výše zmíněné precedenty, společně s ústavním právem na interrupci, a to v rámci případu *Dobbs v. Jackson Women's Health Organization*. Problematiku umělého přerušeni těhotenství si nyní opět upravuje každý stát USA sám, nezávisle na sobě či postoji SCOTUS.

Nejvyšší soud se tak dostal do podobného postavení jako Evropský soud pro lidská práva, jelikož ani ten nezaručuje výslovné právo na umělé přerušeni těhotenství a úpravu interrupci ponechává na jednotlivých členských státech. Rozdíl je ovšem v tom, že evropské státy jsou nastaveny k dané problematice mnohem více liberálně, restriktivních států je minimum a možnost vycestovat

¹¹⁰ KUST, J. *Nejvyšší soud USA*. Praha: Ústav práva a právní vědy, o.p.s. 2013, s. 105.

za interrupcí do jiného evropského státu je jednodušší a méně finančně náročná, než právě ve Spojených státech.

4.2. Konkrétní judikatura Nejvyššího soudu USA spojená s umělým přerušением těhotenství

4.2.1. Roe v. Wade¹¹¹

Případ Roe v. Wade, celým názvem Jane Roe, et al. v. Henry Wade, District Attorney of Dallas Country, je dnes jedním z nejznámějších a nejdiskutovanějších rozhodnutí SCOTUS. Na jeho základě bylo v USA téměř 50 let zakotveno ústavní právo těhotné ženy na umělé přerušení těhotenství.

Jane Roe, vlastním jménem Norma L. McCorveyová, byla občankou amerického státu Texas. V jednadvaceti letech již potřetí nechtěně otěhotněla. Byla svobodná, s finančními potížemi a problémy se závislostí na návykových látkách. Obě dvě dříve porozené děti dala k adopci. Tentokrát chtěla těhotenství ukončit interrupcí, avšak neměla dostatek peněžních prostředků, aby mohla odcestovat do jiného státu USA, kde bylo umělé přerušení těhotenství legální. Obrátila se proto na právničky Sarah Weddington a Lindu Coffee, které již delší dobu upozorňovaly na neférovost potratových zákonů. V žalobě, kterou podaly proti okresnímu advokátovi Henrymu Wadeovi, který zákony prosazoval, uváděly, že protipotratový zákon je protiústavní, jelikož porušuje ústavní právo žen na soukromí. Okresní soud žalobě vyhověl, avšak Jane Roe již interrupci podstoupit nestihla a porodila své třetí dítě, které opět dala k adopci.¹¹²

Souběžně s případem Roe v. Wade probíhal méně známý případ Doe v. Bolton v americkém státě Georgia. Tamní okresní soud rozhodl o tom, že ženy mají právo podstoupit umělé přerušení těhotenství v prvních třech měsících těhotenství. V obou případech se žalovaná strana proti rozhodnutí odvolala

¹¹¹ U.S. Supreme Court. Roe v. Wade, 410 U.S. 113 (1973).

¹¹² VÁCLAVÍKOVÁ, J. O čem byl případ Roeová versus Wade: na začátku práva na potrat byly dvě právničky. In: *Zpravy.aktualne.cz* [online]. 19.1.2023 [cit. 12.3.2023]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/o-cem-byl-pripad-roeova-versus-wade/r~cc124ff2feb511eca3c0ac1f6b220ee8/>.

k Nejvyššímu soudu, kde se také oba případy v prosinci 1971 setkaly. Oba případy byly také společně rozhodnuty, a to ve stejný den a se stejným výsledkem.¹¹³

SCOTUS se případy zabýval dva funkční roky soudu. Jako autor rozhodnutí byl vybrán soudce Harry Blackmun. Ten se zpočátku věnoval především nejasnosti a neurčitosti texaského protipotratového zákona. Soudkyně Brennanová však svého kolegu upozornila na to, že je důležitější zabývat se otázkou, zda potratové zákony jsou ústavní či nikoli, nežli posuzovat jejich určitost.¹¹⁴ V konečné verzi tohoto rozhodnutí se opřel o 1., 4., 9. a především 14. dodatek Ústavy USA a o předchozí judikaturu SCOTUS. Rozhodnutí ženy o ukončení svého těhotenství zahrnul pod oblast soukromí, do které nesmí jednotlivé státy USA svými rozhodnutími zasahovat. Zároveň podotkl, že problematika umělého přerušování těhotenství se dotýká jak ochrany života ženy, tak nenarozeného dítěte. Nenarozené dítě však podle SCOTUS nelze považovat za osobu, jakožto adresáta Ústavy USA.¹¹⁵ Došel k závěru, že v prvním trimestru má těhotná žena neomezené právo na umělé přerušování těhotenství, v druhém a třetím trimestru těhotenství mohou jednotlivé státy interrupční legislativu regulovat. Nejvyšší soud dospěl k tomuto rozhodnutí v poměru 7:2.¹¹⁶ Ve věstníku-the United States Reports byl precedent *Roe v. Wade* publikován pod označením 410 U.S. 113 (1973).

Precedent *Roe v. Wade* byl Nejvyšším soudem zrušen 24.6.2022 v rámci procesu *Dobbs v. Jackson Women's Health Organization*.

4.2.2. Casey v. Planned Parenthood¹¹⁷

Případ *Casey v. Planned Parenthood*, celým názvem *Planned Parenthood of Southeastern Pennsylvania, et al. v. Robert P. Casey, et. al.*, byl nejnadějnějším z pokusů jak zvrátit rozhodnutí v případě *Roe v. Wade*, na základě kterého bylo právo ženy na umělé přerušování těhotenství chráněno 14. dodatkem Ústavy USA.

¹¹³ VÁCLAVÍKOVÁ, J. O čem byl případ *Roeová versus Wade*: na začátku práva na potrat byly dvě právníčky. In: *Zpravy.aktualne.cz* [online]. 19.1.2023 [cit. 12.3.2023]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/o-cem-byl-pripad-roeova-versus-wade/r~cc124ff2feb511eca3c0ac1f6b220ee8/>.

¹¹⁴ SCHWARTZ, B. *A History of the Supreme Court*. Oxford: Oxford University Press, 1993, s. 348.

¹¹⁵ KUST, J. *Nejvyšší soud USA*. Praha: Ústav práva a právní vědy, o.p.s. 2013, s. 105.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 106.

¹¹⁷ U.S. Supreme Court. *Casey v. Planned Parenthood*, 505 U.S. 833 (1992).

Mezi lety 1988 a 1989 vydal americký stát Pensylvánie, v té době vedený gubernérem Robertem Caseyem, nové zákony o potratech.¹¹⁸ Nezisková organizace Planned Parenthood upozornila na jejich nezákonnost z důvodu jejich rozporu s precedentem Roe v. Wade. Ten spatřovaly především ve čtyřech ustanovení:

1. žena musela o svém rozhodnutí podstoupit interrupci informovat svého manžela, který musel poskytnout informovaný souhlas,
2. nezletilá žena musela získat informovaný souhlas alespoň jednoho ze svých rodičů,
3. žena musela na umělé přerušení těhotenství čekat 24 hodin, během kterých si měla nastudovat informovaný souhlas, který obsahoval mimo jiné také informace o škodlivosti interrupcí a následně jej podepsat,
4. všechny kliniky provádějící umělé přerušení těhotenství musely být zapsány na státem vedeném seznamu¹¹⁹

Organizace Planned Parenthood se proto rozhodla věc řešit soudní cestou. V roce 1992 se případ dostal před Nejvyšší soud. V té době byla většina soudců SCOTUS konzervativního smýšlení. Po dlouhých diskuzích Nejvyšší soud, poměrem hlasů 5:4, potvrdil své rozhodnutí ve věci Roe v. Wade. SCOTUS rozhodl o tom, že právo na interrupci má žena až do stavu svébytnosti plodu, tedy okamžiku, kdy by mohl sám přežít i mimo tělo matky. Zároveň podotkl, že tento okamžik může nastat i dříve než ve třetím trimestru těhotenství. Dále není možné, aby státy omezovaly interrupce v případech ohrožení života matky. Oproti rozhodnutí Roe v. Wade SCOTUS upřesnil, že zásah do matčina práva na umělé přerušení těhotenství v prvním trimestru je nově možné, ale pouze k ochraně života a zdraví matky.¹²⁰ Naopak ustanovení o 24 hodinové čekací lhůtě na interrupci, nutnosti souhlasu rodiče s interrupcí nezletilé dcery nebo povinnost zápisu potratových klinik na státem vedeném seznamu, nebyla označena jako protiústavní. Oproti tomu za protiústavní byl označeno ustanovení o povinnosti informovaného souhlasu manžela, který by ženiny situace mohl zneužít.¹²¹

¹¹⁸ Planned Parenthood of Southeastern Pennsylvania v. Casey. In: *Britannica.com* [online]. 28.2.2023 [cit. 13.3.2023]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/event/Planned-Parenthood-of-Southeastern-Pennsylvania-v-Casey>.

¹¹⁹ KUST, J. *Nejvyšší soud USA*. Praha: Ústav práva a právní vědy, o.p.s. 2013, s. 106.

¹²⁰ Tamtéž, s. 107.

¹²¹ Tamtéž, s. 108.

Jeden z rozhodujících hlasů v daném případě měla historicky první soudkyně SCOTUS, Sandra Day O'Connor, která v případě dbala na práva žen. Důležitou otázkou pro ni byla část, týkající se informovaného souhlasu manžela, ve které kladla důraz na ochranu žen před domácím násilím.¹²² V rozhodnutí Casey v. Planned Parenthood uvedla: „V této zemi jsou miliony žen, které jsou pravidelně obětmi fyzického a psychického násilí svých manželů. Pokud tyto ženy otěhotní, mohou mít velmi dobrý důvod své manžely o svém rozhodnutí těhotenství přerušit neinformovat.“

Také precedent Casey v. Planned Parenthood byl Nejvyšším soudem zrušen současně s precedentem Roe v. Wade, 24. 6. 2022 v rámci procesu Dobbs v. Jackson Women's Health Organization.

4.2.3. Dobbs v. Jackson Women's Health Organization¹²³

Dobbs v. Jackson Women's Health Organization, celým názvem Thomas E. Dobbs, State Health Officer of the Mississippi Department of Health, et al. v. Jackson Women's Health Organization, et al., je nejnovější precedent Nejvyššího soudu USA, který demonstruje nynější pohled SCOTUS na problematiku umělého přerušování těhotenství.

V některých státech USA bylo zakotvení práva na interrupci velmi citlivou otázkou, o to více poté, kdy v roce 1992 bylo toto právo rozšířeno až zhruba do 24. týdne těhotenství. Tyto státy měly tendence potratovou legislativu omezovat i přes precedenty SCOTUS nebo se snažily o faktické ztěžování či zabraňování možnosti interrupcí.

Takovým případem byl například i americký stát Mississippi, který v roce 2018 přijal zákon, který zakazoval většinu interrupcí po 15. týdnu těhotenství. V reakci na to podalo jediné licencované potratové zařízení v Missisippii, Jackson Women's Health Organization, žalobu k federálnímu okresnímu soudu. Ten v rozhodnutí uvedl, že stát Mississippi nepředložil žádné důkazy o tom, že plod je životaschopný již po 15. týdnech těhotenství, čímž zákon odporuje precedentu

¹²² VLČEK, F. Zakaz potratů v Alabamě: Obstojí ve světle dosavadní judikatury Nejvyššího soudu USA? In: *Pravo21.cz* [online]. 28.5.2019 [cit. 13.3.2023]. Dostupné z: <https://pravo21.cz/spolecnost/zakaz-potrati-v-alabame-obstoji-ve-svetle-dosavadni-judikatury-nejvyssiho-soudu-usa>.

¹²³ U.S. Supreme Court. Dobbs v. Jackson Women's Health Organization, 597 U.S. (2022), rozhodnutí ze dne 24.6.2022.

SCOTUS ve věci Casey v. Planned Parenthood z roku 1992. Okresní soud dal tedy žalobci za pravdu.¹²⁴

Případ se dostal k Nejvyššímu soudu v roce 2021. Obsazení soudu bylo opět z většiny konzervativní. SCOTUS při posuzování případu řešil jak otázku, zda právo na umělé přerušení těhotenství skutečně vychází z Ústavy USA, a tudíž by mělo být federálně chráněno, tak následně otázku legality interrupčních zákonů v Mississippi. Soudci se od počátku rozdělili na dvě skupiny, tedy soudce, kteří chtěli federální právo na potrat zrušit a na soudce, kteří jej chtěli ponechat. Předseda SCOTUS, John G. Roberts, neměl jako jediný ze soudců od počátku jednoznačně vyhraněné stanovisko. Jako autor většinového rozhodnutí byl vybrán soudce Samuel Alito. V něm uvádí, že Ústava USA se výslovně o právu na interrupci nezmiňuje a není chráněno žádným ústavním ustanovením. 14. dodatek Ústavy USA, který býval považován za část zakotvující právo na umělé přerušení těhotenství, zaručuje některá práva, která nejsou v Ústavě USA výslovně uvedena. Avšak každé z takovýchto práv musí být „hluboce zakořeněno v historii a tradici národa“. Tuto podmínku podle soudce Alita právo na interrupci nesplňuje, jelikož takové právo bylo až do roku 1973 v USA zcela neznámé. Současně uvádí, že: *„Přípustnost potratu a jeho omezení mají stejně jako všechny nejdůležitější otázky v naší demokracii řešit občané, kteří se snaží přesvědčit jeden druhého a posléze o tom hlasují.“*¹²⁵

Výsledné rozhodnutí bylo publikováno 24.6.2022, kdy SCOTUS poměrem hlasů 6:3 rozhodl o tom, že právo na umělé přerušení těhotenství není právem ústavním a současně zrušil oba předchozí významné precedenty Roe v. Wade a Casey v. Planned Parenthood. Mississippijský interrupční zákon z roku 2018 nebyl shledán jako protiústavní.¹²⁶

Rozhodnutí vyvolalo po celé zemi protesty a demonstrace, událost neunikla ani pozornosti světových médií či politické scény. Opět se ukázalo, jak je otázka umělého přerušení těhotenství citlivá a kontroverzní. Problematika interrupcí je nyní na území USA opět upravena nejednotně na úrovni státní.

¹²⁴ Dobbs v. Jackson Women Health Organization. In: *Oyez.org* [online]. 1.12.2021 [cit. 15.3.2023]. Dostupné z: <https://www.oyez.org/cases/2021/19-1392>.

¹²⁵ U.S. Supreme Court. Dobbs v. Jackson Women's Health Organization, 597 U.S. (2022), rozhodnutí ze dne 24.6.2022.

¹²⁶ Tamtéž.

5. Přístup jednotlivých států USA k problematice umělého přerušení těhotenství

Přístup jednotlivých států USA k problematice umělého přerušení těhotenství byl odjakživa rozdílný. Rozhodující byly vždy tradice a hodnoty, které byly v daném státě historicky zakořeněné. Legální postoj celých Spojených států však v roce 1973 určil Nejvyšší soud, který svým rozhodnutím *Roe v. Wade* určil právo na umělé přerušení těhotenství jako právo federální, chráněné 14. dodatkem Ústavy USA. Jednotlivé státy tedy nesměly ženám právo na interrupci zcela zakazovat. To se změnilo v roce 2022 rozhodnutím SCOTUS ve věci *Dobbs v. Jackson Women's Health Organization*, které federální právo na interrupci zrušilo.

5.1. Státy, ve kterých jsou interrupce nelegální

Většina ze států, kde jsou dnes interrupce nelegální měla s dodržováním federálního práva na umělé přerušení těhotenství značné potíže. Možnost interrupcí se občanům státu snažili fakticky znemožňovat, některé dokonce přijímaly protiústavní zákony, které je omezovaly či zakazovaly.¹²⁷ Situace vyvrcholila v momentě, kdy bývalý prezident USA, Donald Trump, jmenoval soudkyni SCOTUS konzervativně smýšlející Amy C. Barrett. Státy, které nezastávaly právo na interrupci, tak začaly přijímat protipotratové zákony s úmyslem dostat se až před Nejvyšší soud a přispět tak ke zrušení precedentů *Roe v. Wade* a *Casey v. Planned Parenthood*.¹²⁸

Momentálně¹²⁹ je v USA třináct států, na jejichž území je umělé přerušení těhotenství protizákonné. Jsou jimi Alabama, Arkansas, Idaho, Kentucky, Louisiana, Mississippi, Missouri, Oklahoma, Jižní Dakota, Tennessee, Texas, Wisconsin a Západní Virginie. Z převážné většiny se jedná o státy na jihu

¹²⁷ VLČEK, F. Zákaz potratů v Alabamě: Obstojí ve světle dosavadní judikatury Nejvyššího soudu USA? In: *Pravo21.cz* [online]. 28.5.2019 [cit. 18.3.2023]. Dostupné z: <https://pravo21.cz/spolecnost/zakaz-potratu-v-alabame-obstoji-ve-svetle-dosavadni-judikatury-nejvyssiho-soudu-usa>.

¹²⁸ KRATOCHVÍL, M. Za oponou velkých voleb. V USA se hlasovalo i o zpřísnění potratových zákonů. In: *Denik.cz* [online]. 8.11.2020 [cit. 18.3.2023]. Dostupné z: https://www.denik.cz/ze_sвета/za-oponou-velkych-voleb-se-rozhodovalo-v-usa-i-o-potratch-20211106.html.

¹²⁹ Stav k 18.3.2023.

a jihovýchodě USA. Interrupce je zakázána ve všech případech s výjimkou ohrožení života těhotné ženy. V Alabamě, Idaho, Kentucky, Louisianě, Missouri, Tennessee a Západní Virginii je výjimkou ze zákazu také ohrožení zdraví těhotné ženy.¹³⁰

Ve státě **Mississippi** je další výjimkou ze zákazu umělého přerušeni těhotenství případ znásilnění, pro případ incestu však tato výjimka neplatí. Naopak stát Idaho uznává jak výjimku v případě znásilnění, tak incestu. Dále ve státě **Idaho** v srpnu 2022 rozhodl federální soud o tom, že lékaři nemohou být za provedení potratu trestáni. V **Západní Virginii** platí výjimka ze zákazu interrupcí mimo případ ohrožení života a zdraví ženy také při znásilnění, incestu nebo závažném poškození plodu. Ve státě **Wisconsin** začal zrušením precedentu Roe v. Wade platit starý zákon, který zakazuje umělé přerušeni těhotenství bezvýjimečně a označuje jej za závažný trestný čin. Demokratický guvernér a generální prokurátor podali v roce 2022 žalobu k soudu ve snaze tento zákaz zablokovat. V současné době lékaři ve Wisconsinu interrupce neposkytují, a to právě z důvodu nevyjasněné právní úpravy.¹³¹

Umělé přerušeni těhotenství je ve většině z těchto států označeno za trestný čin. Mezi nejrestriktivnější státy patří **Texas** či **Oklahoma**, kde může jakýkoliv občan zažalovat poskytovatele interrupcí či jinou osobu, která by potrat zprostředkovala.¹³²

5.2. Státy, které plánují interrupce zakázat

Téměř jistý zákaz interrupcí čeká občany státu **Wyoming**. Legislativním procesem již prošel zákon, který zakotvuje úplný zákaz interrupcí s výjimkou ohrožení života či zdraví těhotné ženy nebo pokud k otěhotnění došlo při znásilnění či incestu. Mimo jiné také výslovně zakazuje užití potratové pilulky.¹³³ Zákon vstoupil v platnost 19.3.2023, účinnosti nabyde 1.7.2023.¹³⁴

¹³⁰ Tracking the States Where Abortion Is Now Banned. In: *NYtimes.com* [online]. [cit. 18.3.2023]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/interactive/2022/us/abortion-laws-roe-v-wade.html>.

¹³¹ Tamtéž.

¹³² Texas nově zakazuje potraty po šestém týdnu těhotenství, je to největší omezení od legalizace. In: *ct24.ceskatelevize.cz* [online]. 1.9.2021 [cit. 18.3.2023]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3363540-v-texasu-zacal-platit-prisny-protipotratovy-zakon-interrupce-umoznuje-jen-do-sesti>.

¹³³ Tracking the States Where Abortion Is Now Banned. In: *NYtimes.com* [online]. [cit. 18.3.2023]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/interactive/2022/us/abortion-laws-roe-v-wade.html>.

¹³⁴ Abortion in Wyoming. In: *Abortionfinder.org* [online]. [cit. 20.3.2023]. Dostupné z: <https://www.abortionfinder.org/abortion-guides-by-state/abortion-in-wyoming>.

Nepříznivě se situace vyvíjí také ve státě **Iowa**. Právo na umělé přerušení těhotenství zde bylo chráněno dodatkem státní ústavy. Tento dodatek však v červnu 2022 Nejvyšší soud státu Iowa zrušil, takže nic nebrání přijetí zákona zakazující interrupce, který je nyní v legislativním procesu.¹³⁵

Nejistý vývoj je také ve státech Arizona, Utah a Indiana, kde je zákaz umělého přerušení těhotenství v současné době blokován soudně.

5.3. Státy, ve kterých nejsou interrupce chráněny zákonem

V USA jsou v současné době pouze čtyři státy, jejichž státní právo problematiku umělého přerušení těhotenství vůbec neřeší. Jsou jimi New Hampshire, Virginie, Pensylvánie a Nové Mexiko. Přestože právo na interrupci zde není výslovně chráněno zákonem, jsou interrupce ve státě volně dostupné a nic nenaznačuje jejich možnému zpřísnění.

Ve státě **New Hampshire** došlo po zrušení ústavního práva na interrupci Nejvyšším soudem USA v červnu 2022 k okamžitému zrušení zákona z doby před rozhodnutím *Roe v. Wade*, který ve státě zakazoval umělé přerušení těhotenství. V **Novém Mexiku** vydal v roce 2022 místní guvernér příkaz, kterým chrání poskytovatele interrupcí v Novém Mexiku před trestním stíháním z jiných států USA.¹³⁶ Postoj těchto států k interrupcím je tedy za současného politického vedení jasný, otázkou zůstává, jestli se situace nezmění po dalších volbách a zda by nebylo vhodné chránit právo na umělé přerušení těhotenství alespoň na úrovni běžného zákona.

5.4. Státy, ve kterých jsou interrupce pod ochranou zákona

Americké státy, ve kterých jsou interrupce pod ochranou zákona bychom mohli ještě dále rozdělit na státy, které právo na umělé přerušení těhotenství chrání téměř neomezeně a na státy, které jej chrání pouze do určité doby těhotenství.

Nejpřísněji z těchto států upravuje zákon právo na umělé přerušení těhotenství ve státě **Georgia**, kde jsou interrupce legální pouze do **6. týdne** těhotenství. Jedná se o velice krátkou dobu, ve které ještě žena ani nemusí vědět, že je těhotná. Toto zákonné ustanovení již bylo napadnuto soudně, avšak věc ještě

¹³⁵ Tracking the States Where Abortion Is Now Banned. In: *NYTimes.com* [online]. [cit. 20.3.2023]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/interactive/2022/us/abortion-laws-roe-v-wade.html>.

¹³⁶ Tracking the States Where Abortion Is Now Banned. In: *NYTimes.com* [online]. [cit. 18.3.2023]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/interactive/2022/us/abortion-laws-roe-v-wade.html>.

stále není skončená. Prvoinstanční soud označil ustanovení o šesti týdenní lhůtě za protiústavní, nyní probíhá odvolací řízení.¹³⁷

Následují státy Arizona a Florida. Zákon umožňuje provedení interrupce z jakéhokoliv důvodu do 15. týdne těhotenství, později pouze v případech ohrožení života či zdraví těhotné ženy.¹³⁸ Ve státě **Florida** je výjimkou pro pozdější provedení interrupce také závažné poškození plodu. Zatímco na Floridě podali poskytovatelé a zastánci umělého přerušování těhotenství žalobu na prodloužení 15 ti týdenní lhůty, ve státě **Arizona** je situace mnohem vážnější. 23. září 2022 zde vstoupil v platnost zákon, který interrupce zcela zakazoval. Okamžitě byl však napadnut soudně a v současné době je neúčinný. Budoucí osud práva na umělé přerušování těhotenství ve státě Arizona je ovšem momentálně nejasný.¹³⁹

Velmi podobná situace jako v Arizoně je momentálně také v sousedním státě **Utah**. Zrušením rozhodnutí *Roe v. Wade* a *Casey v. Planned Parenthood*, 24.6.2022, vstoupil v platnost zákon, který interrupce zcela zakazoval. Zákon byl ihned soudně napaden a taktéž je v současné době neúčinný. Nyní je ve státě Utah možné legálně podstoupit umělé přerušování těhotenství do 18. týdne těhotenství, později v případě ohrožení života či zdraví těhotné ženy, nebo pokud žena otěhotněla znásilněním či při incestu.¹⁴⁰

V **Severní Karolíně** taktéž vstoupil 24.6.2022 v platnost zákon, který platil před vydáním rozhodnutí *Roe v. Wade* v roce 1973. Na základě toho je umělé přerušování těhotenství legální do 20. týdne těhotenství. Lhůta byla již řešena i federálním soudem, který ji konstatoval za přiměřenou a zákon ponechal v původním znění. Guvernér státu Severní Karolína vydal příkaz, kterým chrání všechny občany státu před právními postihy v jiných státech v souvislosti s problematikou umělého přerušování těhotenství.¹⁴¹

Situace je v současné době nejistá ve státech Indiana a Ohio. V obou státech nyní platí možnost umělého přerušování těhotenství do 22. týdne. V **Indianě** je však

¹³⁷ Tracking the States Where Abortion Is Now Banned. In: *NYtimes.com* [online]. [cit. 18.3.2023]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/interactive/2022/us/abortion-laws-roe-v-wade.html>.

¹³⁸ Abortion in Arizona. In: *Abortionfinder.org* [online]. [cit. 19.3.2023]. Dostupné z: <https://www.abortionfinder.org/abortion-guides-by-state/abortion-in-arizona>.

¹³⁹ Tracking the States Where Abortion Is Now Banned. In: *NYtimes.com* [online]. [cit. 19.3.2023]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/interactive/2022/us/abortion-laws-roe-v-wade.html>.

¹⁴⁰ Abortion in Utah. In: *Abortionfinder.org* [online]. [cit. 19.3.2023]. Dostupné z: <https://www.abortionfinder.org/abortion-guides-by-state/abortion-in-utah>.

¹⁴¹ Když jde ve volbách o život. Potraty hýbou Amerikou, šokující verdikt ale zastínilo zdražování. In: *ct24.ceska televize.cz* [online]. 4.11.2022 [cit. 19.3.2023]. Dostupné z: <https://ct24.ceska televize.cz/svet/3540712-kdyz-jde-ve-volbach-o-zivot-potraty-hybou-amerikou-sokujici-verdikt-ale-zastinilo>.

momentálně soudně blokován téměř úplný zákaz interrupcí. O jeho dalším osudu však Nejvyšší soud státu Indiana prozatím nerozhodl. Ve státě **Ohio** soud blokuje zákaz interrupcí po 6. týdnu těhotenství.

Blokace zákona o zákazu interrupcí probíhala také v **Severní Dakotě**. Tu potvrdil také Nejvyšší soud státu Severní Dakota, a tudíž byl potvrzen dosavadní zákon, který umožňuje interrupce do 22. týdne těhotenství.

Nedávné soudní rozhodnutí vydal také Nejvyšší soud ve státě **Montana**, který zrušil zákon z roku 2021, který přiznával ženám právo na interrupci do 20. týdne těhotenství. Nejvyšší soud argumentoval tím, že ve státě Montana je právo na umělé přerušování těhotenství chráněno ústavou. Toto právo je nyní ženám přiznáno až do okamžiku životaschopnosti plodu.¹⁴²

Momentálně nejistá je situace ve státech Nebraska a Jižní Karolína. V **Nebrasce** loni zákonodárci odmítli návrh zákona, který by interrupce zakazoval úplně. Nyní však zvažují jiná mírnější omezení práva na umělé přerušování těhotenství. V **Jižní Karolíně** zrušil Nejvyšší soud zákon, který stanovoval hranici pro interrupci 6 týdnů. I zde nyní zákonodárci uvažují o stanovení mírnějšího limitu. V současné době mohou ženy v obou z výše zmíněných států podstoupit umělé přerušování těhotenství do 22. týdne.¹⁴³

Ve všech ostatních státech USA je právo na umělé přerušování těhotenství chráněno minimálně na zákonné úrovni a zákonodárci ani soudy nemají zájem tento stav měnit. Ve státech Colorado, New Jersey, Oregon a ve Washingtonu D. C. chrání státní zákony právo na interrupci zcela neomezeně. Ve státě **Oregon** dokonce zákonodárny sbor vyčlenil 15 milionů dolarů jako podporu státu při financování interrupcí. Tato finanční pomoc ze strany státu je v USA velice ojedinělá, náklady umělého přerušování těhotenství si téměř vždy nesou ženy zcela samy.

Ve státech Connecticut, Delaware, Hawaii, Maine, Maryland, New York, Rhode Island a Washington jsou interrupce chráněny státními zákony až do okamžiku svébytnosti plodu.¹⁴⁴ Ve státě **New York** navrhli zákonodárci přijetí

¹⁴² Tracking the States Where Abortion Is Now Banned. In: *NYtimes.com* [online]. [cit. 20.3.2023]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/interactive/2022/us/abortion-laws-roe-v-wade.html>.

¹⁴³ Když jde ve volbách o život. Potraty hýbou Amerikou, šokující verdikt ale zastínilo zdražování. In: *ct24.ceskatelevize.cz* [online]. 4.11.2022 [cit. 19.3.2023]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3540712-kdyz-jde-ve-volbach-o-zivot-potraty-hybou-amerikou-sokujici-verdikt-ale-zastinilo>.

¹⁴⁴ Tracking the States Where Abortion Is Now Banned. In: *NYtimes.com* [online]. [cit. 20.3.2023]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/interactive/2022/us/abortion-laws-roe-v-wade.html>.

ústavního dodatku, který by toto právo také garantoval. Prozatím však nebylo o tomto návrhu hlasováno.¹⁴⁵

Zákonem je chráněno právo na umělé přerušování těhotenství také ve státě **Nevada**, a to až do 24. týdne těhotenství. Souhlas s tímto zákonným ustanovením vyjádřili voliči v celostátním referendu.¹⁴⁶

Nejintenzivněji je právo na interrupci chráněno v osmi státech USA, které jej mají výslovně uvedené ve svých ústavách. Jsou jimi Aljaška, Kansas, Kalifornie, Illinois, Massachusetts, Michigan, Minnesota a Vermont. Ve státě Vermont a Aljaška je právo na umělé přerušování těhotenství chráněno neomezeně. Do okamžiku svébytnosti plodu je chráněno v Ústavách států Kalifornie, Illinois, Michigan a Minnesota. Stát **Minnesota** kromě toho chrání dále zákonem právo na reprodukční zdraví. V **Kalifornii** o právu na interrupci rozhodovali samotní voliči v listopadu loňského roku v celostátním referendu. Ústava státu Massachusetts zakotvuje právo na umělé přerušování těhotenství až do 24. týdne, ústava státu Kansas do 22. týdne těhotenství.¹⁴⁷ Po zrušení federálního práva na interrupci byla ve státě **Kansas** snaha o vyloučení práva na umělé přerušování těhotenství ze státní ústavy. 2. 8. 2022 se proto konalo celostátní referendum, ve kterém se voliči vyjádřili pro zachování tohoto práva v ústavě státu Kansas.¹⁴⁸

Státy s liberální legislativou interrupcí mají také zájem na tom, aby poskytovatelé umělého přerušování těhotenství byly chráněny před trestním stíháním z restriktivních států. Proto guvernéři států Colorado, Connecticut, Delaware, Havaii, Illinois, Kalifornie, Maine, Massachusetts, Michigan, Minnesota, Nevada, New Jersey, New York a Rhode Island vydali exekutivní příkaz, kterým poskytovatele interrupcí chrání.¹⁴⁹

¹⁴⁵ Když jde ve volbách o život. Potraty hýbou Amerikou, šokující verdikt ale zastínilo zdražování. In: *ct24.ceskatelevize.cz* [online]. 4.11.2022 [cit. 19.3.2023]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3540712-kdyz-jde-ve-volbach-o-zivot-potraty-hybou-amerikou-sokujici-verdikt-ale-zastinilo>.

¹⁴⁶ Nevada. In: *Reproductiverights.org* [online]. [cit. 20.3.2023]. Dostupné z: <https://reproductiverights.org/maps/state/nevada/>.

¹⁴⁷ Tracking the States Where Abortion Is Now Banned. In: *NYtimes.com* [online]. [cit. 20.3.2023]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/interactive/2022/us/abortion-laws-roe-v-wade.html>.

¹⁴⁸ Když jde ve volbách o život. Potraty hýbou Amerikou, šokující verdikt ale zastínilo zdražování. In: *ct24.ceskatelevize.cz* [online]. 4.11.2022 [cit. 19.3.2023]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3540712-kdyz-jde-ve-volbach-o-zivot-potraty-hybou-amerikou-sokujici-verdikt-ale-zastinilo>.

¹⁴⁹ Tracking the States Where Abortion Is Now Banned. In: *NYtimes.com* [online]. [cit. 20.3.2023]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/interactive/2022/us/abortion-laws-roe-v-wade.html>.

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo nastínit a rozebrat postoj vybraných demokratických států a mezinárodních institucí k problematice umělého přerušení těhotenství a tyto postoje porovnat a zhodnotit. A to nejen z hlediska legislativy, ale především z pohledu soudní judikatury. Obě tato hlediska jsou pro důkladné zmapování tématu velice důležitá, jelikož legislativa dává dané problematice právní základ, zatímco judikatura tento základ rozvíjí a konkretizuje na dané případy.

V úvodní kapitole práce byla detailně rozebírána jednotlivá lidská práva, která jsou s problematikou interrupcí spojena. Na straně plodu se jedná především o právo na život, na straně těhotné ženy zejména o právo na respektování soukromého a rodinného života, ale také například tzv. reprodukční práva, právo na lidskou důstojnost či právo na nedotknutelnost osoby. Důležité je nezapomínat také na právo na život matky, které může být v některých případech odepření umělého přerušení těhotenství ohroženo. Vzájemné poměrování a hodnocení těchto práv je značně obtížné, jelikož legislativa nedává jednoznačný návod, jak při řešení tohoto sporu postupovat. Tuto úlohu tak plní především soudní judikatura, která se snaží zájmy obou stran spravedlivě vážit.

Následně se proto práce věnovala problematice umělého přerušení těhotenství z pohledu Evropského soudu pro lidská práva. V dané kapitole byly detailněji rozebrány judikáty, které jsou pro problematiku interrupcí klíčové, jelikož často vyjasňují do té doby nezodpovězené otázky. Na jednu stranu se Soud snaží respektovat tradice a rozpoložení většinové společnosti i politické reprezentace jednotlivých členských států k dané problematice, na straně druhé poskytuje ochranu adresátům a kontroluje, zda tyto státy nepřesáhly limity stanovené Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod. Soud však není schopen rychle a efektivně vynutit výkon svých rozhodnutí v případě, kdy členský stát povinnosti plynoucí z takových rozhodnutí ignoruje. Příkladem je současná situace okolo interrupcí v Polsku. Polsko nejenže opakovaně odmítalo plnit povinnosti jí uložené v rozhodnutí ESLP, dokonce přijmulo ještě přísnější potratovou legislativu, která možnost podstoupit umělé přerušení těhotenství téměř znemožňuje.

Hluběji byla polská problematika rozpracována v následující kapitole, která se dále věnovala také vztahu k interrupcím ostatních evropských států. Názorový rozptyl k problematice umělého přerušení těhotenství napříč evropským

kontinentem je velmi široký. Přestože jsou si evropské státy hodnotově často velice podobné a společnou shodu nalézají ve velkém množství témat, tato problematika se mezi ně neřadí. Práce se nejdříve zabývala státy s restriktivní úpravou interrupcí, tedy státy s nejpřísnější úpravou interrupcí. Mezi ně patří například Malta či Vatikán. Postoj Vatikánu a římskokatolické církve k interrupcím byl v práci následně rozebrán i detailněji. Přestože doba přímého vlivu církve na fungování států již pominula, jednotlivé evropské státy mají její myšlenky a tradice zakotveny ve své národní identitě. Vatikán je z pohledu problematiky umělého přerušení těhotenství významný stát nejen pro svoji vnitrostátní úpravu, ale především právě z důvodu značného vlivu, který má na ostatní státy. Následně byly v práci rozebírány státy s relativně restriktivní legislativou interrupcí, mezi něž se ještě stále dá řadit například výše zmíněné Polsko. Další skupinou byly státy povolující interrupci na základě sociálních důvodů. Jedná se o státy, ve kterých je možné podstoupit umělé přerušení těhotenství na základě vitální, zdravotní, právní, eugenické nebo sociální indikace. Tyto důvody navíc bývají vymezeny poměrně široce. Poslední kategorií byly státy s liberální legislativou interrupcí. Jedná se o nejpočetnější, ale zároveň nejrozmanitější kategorii. Shodný je ovšem pro tyto státy fakt, že jejich legislativa umožňuje umělé přerušení těhotenství na žádost ženy. Mezi státy s liberální legislativou interrupcí patří poměrně nově také Irsko, jehož politická reprezentace dokázala vycítit změnu postoje většinové společnosti a v roce 2018 uspořádala celostátní referendum. Na základě jeho výsledku byl v Irsku zrušen ústavní zákaz interrupcí. Poslední podkapitola 3. části této práce se věnovala problematice interrupcí z pohledu Evropské unie, která zvažuje zařazení práva na umělé přerušení těhotenství do Listiny základních práv Evropské unie. V současné době však není reálné, aby se tato velice složitá změna opravdu uskutečnila.

Téma umělého přerušení těhotenství rezonuje nyní nejen na evropském kontinentu, ale od minulého roku velice intenzivně také ve Spojených státech amerických. Čtvrtá kapitola této diplomové práce se proto věnovala Nejvyššímu soudu USA, jakožto nejvyšší instanci federálního soudnictví ve Spojených státech, který vydává závazné precedenty, mající právní následky na celém území USA. V práci byly rozebrány tři klíčové precedenty týkající se interrupcí, a to konkrétně nejznámější *Roe v. Wade*, velmi liberální *Casey v. Planned Parenthood* a nejnovější *Dobbs v. Jackson Women's Health Organization*, který představuje současný pohled Nejvyššího soudu USA na problematiku umělého přerušení těhotenství.

Nejvyšší soud se tak dostal do podobného postavení jako Evropský soud pro lidská práva, jelikož ani ten nezaručuje výslovné právo na umělé přerušování těhotenství a úpravu interrupcí ponechává na jednotlivých členských státech. Rozdíl je ovšem v tom, že evropské státy jsou nastaveny k dané problematice mnohem více liberálně, restriktivních států je minimum a možnost vycestovat za interrupcí do jiného evropského státu je jednodušší a méně finančně náročná, než právě ve Spojených státech.

Poslední kapitola se zabývala především důsledky tohoto nejnovějšího rozhodnutí Nejvyššího soudu USA. Momentálně je v USA třináct států, na jejichž území je umělé přerušování těhotenství protizákonné. Převážně se jedná o státy na jihu a jihovýchodě USA, které tvoří jednolitě území. To sociálně slabším ženám de facto znemožňuje odcestovat za interrupcí do jiného státu, kde by bylo její provedení legální. Téměř jistý zákaz umělého přerušování těhotenství čeká občany dalšího amerického státu, Wyoming, kde protipotratový zákon již prošel legislativním procesem a pouze čeká na nabytí účinnosti. Naproti tomu ve dvaceti státech USA a ve Washingtonu D. C. jsou interrupce pod ochranou zákona, v osmi z nich je toto právo dokonce zakotveno ústavně. V ostatních státech USA je situace okolo interrupcí momentálně nejistá a její další vývoj je předmětem neshod a vášnivých debat jak mezi občany těchto států, tak i mezi členy jejich politického vedení.

Závěrem se tedy opět dostáváme k tomu, že problematika umělého přerušování těhotenství je stále živým a třaskavým tématem. Lze předpokládat, že současná situace prozatím není konečná a bude se dále vyvíjet jak ve Spojených státech, tak také v Evropě. Otázkou zůstává, zda tento vývoj půjde podobným či zcela opačným směrem.

Resumé

The thesis deals with the issue of artificial termination of pregnancy, not only from the point of view of legislation, but especially from the point of view of judicial case law. Both of these perspectives create a comprehensive view of the topic of selected democratic states and international institutions.

The issue of abortion is a very sensitive topic on which there is no society-wide consensus and is a constant subject of debate. It is a kind of conflict of human rights between the unborn human foetus and the person of its mother, the pregnant woman. These rights include, in particular, the right to life, the right to human dignity, the right to respect for private and family life, so-called reproductive rights or, for example, the right to an artificial termination of pregnancy itself. In this thesis, these individual human rights are discussed in detail. The work is primarily based on their legal anchoring in the Czech legal system, and then it places them in the context of international treaties to which the Czech Republic is bound.

Furthermore, the thesis deals with the view of the European Court of Human Rights on the issue of artificial termination of pregnancy. The European Court of Human Rights has dealt with this topic several times in its decision-making practice, and therefore the thesis describes in detail the most important judgments. Subsequently, it also analyses the situation regarding abortion in individual European countries.

The events of the past year have meant that the thesis also includes the still evolving situation regarding the issue of abortion in the USA. The thesis therefore includes a chapter on the US Supreme Court and its view on the issue of abortion. As the highest level of the federal judiciary in the United States, the U.S. Supreme Court issues binding precedents that have legal consequences throughout the United States. On abortion, it has issued three major precedents, *Roe v. Wade*, *Casey v. Planned Parenthood*, and most recently *Dobbs v. Jackson Women's Health Organization*, which caused the abrogation of the federal right to abortion and resulted in the issue of abortion once again being decided by the individual US states themselves. The final chapter of the thesis therefore traces the current position of these states on the issue of abortion.

Klíčová slova

umělé přerušení těhotenství, interrupce, lidská práva, judikatura, potratová legislativa, Evropský soud pro lidská práva, Nejvyšší soud Spojených států amerických

Keywords

artificial termination of pregnancy, abortion, human rights, case law, abortion legislation, European Court of Human Rights, Supreme Court of the United States

Seznam použitých zdrojů

Literatura

BAHOUNEK, T. J., FUKALOVÁ, D., MAN, V., SCHELLEOVÁ I., SCHELLE, K., ŠRÁČEK, J. *Čtyři pohledy na interrupci*. Ostrava: KEY Publishing s.r.o., 2007. ISBN 978-80-87071-09-0.

BERGER, V. *Judikatura Evropského soudu pro lidská práva*. Praha: IFEC, 2003. ISBN 978-80-8641-223-7.

BIEN-KACALA, A., MLYNARSKA - SOBACZEWSKA, A. *Constitutional Law in Poland. Second Edition*. The Netherlands: Kluwer Law International BV, 2021. ISBN 978-94-035-3300-1.

DUBOVÁ, O. ZIKÁN, M. *Praktické repetitorium gynekologie a porodnictví*. 2. vydání. Praha: Maxdorf s.r.o., 2022. ISBN 978-80-7345-716-7.

ČAPEK, J. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv. I. část - Úmluva*. Praha: LINDE, 2010. ISBN 978-80-7201-789-8.

HUBÁLKOVÁ, E. *Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika: judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva*. Praha: LINDE, 2003. ISBN 978-80-7201-417-X.

HUBÁLKOVÁ, E. *Přehled judikatury Evropského soudu pro lidská práva: rozsudky velkého senátu - výběr. Svazek II (2000 - 2006)*. Praha: Wolter Kluwer, 2013. ISBN 978-80-7478-043-1.

KLÍMA, K. a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-140-3.

KLÍMA, K. *Ústavní právo*. 3. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006. ISBN 978-80-7380-000-4.

KMEC, J., KOŠAŘ, D., KRATOCHVÍL, J., BOBEK M. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-365-3.

KÜHN, Z., KRATOCHVÍL, J., KMEC, J., KOŠAŘ, D. a kolektiv. *Listina základních práv a svobod. Velký komentář*. Praha: Leges, 2022. ISBN 978-80-7502-609-5.

KUST, J. *Nejvyšší soud USA*. Praha: Ústav práva a právní vědy, o.p.s. 2013. ISBN 978-80-9052-476-7.

MADLEŇÁKOVÁ, L. *Výhrada svědomí*. Praha: LINDE, 2010. ISBN 978-80-7201-805-5.

MALÍŘ, J. DOLEŽAL, T. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod a zdravotnictví: současný stav a perspektivy*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-224-5.

ONDŘEJ, J. ed. *Postavení jednotlivce v mezinárodním právu: proměny (vývoj) právního postavení jednotlivce v mezinárodním právu*. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2020. ISBN 978-80-7630-007-1.

PAVLÍČEK, V. a kol. *Ústava a ústavní řád České republiky. 2 díl: Práva a svobody*. Praha: LINDE, 2002. ISBN 978-80-7201-391-2.

SCHWARTZ, B. *A History of the Supreme Court*. Oxford: Oxford University Press, 1993. ISBN 0-19-508099-8.

ŠÁMAL, P., NOVOTNÝ, O., GRIVNA, T., HERCZEK, J., VANDUCHOVÁ, M., VOKOUN, R. a kolektiv. *Trestní právo hmotné*. 8. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016. ISBN 978-80-7552-358-7.

Články a stati

BERNARDOVÁ, A. Potraty občanek EU jsou v Česku legální. Ví to Senát? In: *Pravniprostor.cz* [online]. 22.4.2021 [cit. 8.3.2023]. Dostupné z: https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/potraty-obcanek-eu-jsou-v-cesku-legalni-vi-senat?strana_do=5.

CALT, S. A. B. C. v Ireland: „Europe’s Roe v. Wade“? *Lewis & Clark Law Review*, Fall 2010, vol. 14, no. 3.

MATUŠINOVÁ, A. FIALA, P. Katolická víra jako identifikační symbol v dnešní Evropě. *Politologický časopis*. Brno: Masarykova Univerzita, 3/2013.

VOSTRÁ, Z. Vybrané otázky související s počátkem a koncem lidského života ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva. *Zmeny v chápaní práva: pluralita systémov, prameňov, perspektív*. Bratislava: Ústav štátu a práva SAV, 2019.

Elektronické zdroje

A,B,C proti Irsku. In: *cak.cz* [online]. Dostupné z: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:ofVJdjEZ42EJ:https://www.cak.cz/assets/a--b-a-c-proti%20irsku.docx&cd=1&hl=cs&ct=clnk&gl=fi&client=safari>.

Abortion in Arizona. In: *Abortionfinder.org* [online]. Dostupné z: <https://www.abortionfinder.org/abortion-guides-by-state/abortion-in-arizona>.

Abortion in Utah. In: *Abortionfinder.org* [online]. Dostupné z: <https://www.abortionfinder.org/abortion-guides-by-state/abortion-in-utah>.

Abortion in Wyoming. In: *Abortionfinder.org* [online]. Dostupné z: <https://www.abortionfinder.org/abortion-guides-by-state/abortion-in-wyoming>.

Akční platforma Pekingské deklaráce. In: *Vlada.cz* [online]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rada-pro-rovne-prilezitosti/oddeleni/dokumenty/Peking-1995_1.pdf.

Catechism of the Catholic Church. In: *Vatican.va* [online]. Dostupné z: [https://www.vatican.va/archive/ENG0015/___P7Z.HTM#\\$2C9](https://www.vatican.va/archive/ENG0015/___P7Z.HTM#$2C9).

Dobbs v. Jackson Women Health Organization. In: *Oyez.org* [online]. 1.12.2021. Dostupné z: <https://www.oyez.org/cases/2021/19-1392>.

GRETCHEN, E. E. What Ireland's history with abortion might teach us about a post-Roe America. In: *Pbs.org* [online]. 18.5.2022. Dostupné z: <https://www.pbs.org/newshour/health/what-irelands-history-with-abortion-might-teach-us-about-a-post-roe-america>.

HOOTMAN, T. What Are Reproductive Rights? In: *Findlaw.com* [online]. 29.7.2022. Dostupné z: <https://www.findlaw.com/family/reproductive-rights/what-are-reproductive-rights-.html>.

HOŠEK, J. Historická křižovatka pro Irsko. Odhlasuje si v referendu zrušení zákazu potratů? In: *Seznamzpravy.cz* [online]. 25.5.2018. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/historicka-krizovatka-pro-irsko-odhlasuje-si-v-referendu-zruseni-zakazu-potratu-47889>.

Irish abortion referendum: Ireland overturns abortion ban. In: *BBC.com* [online]. 26.5.2018. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-44256152>.

Když jde ve volbách o život. Potraty hýbou Amerikou, šokující verdikt ale zastínilo zdražování. In: *ct24.ceskatelevize.cz* [online]. 4.11.2022. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3540712-kdyz-jde-ve-volbach-o-zivot-potraty-hybou-amerikou-sokujici-verdikt-ale-zastinilo>.

NAVRÁTILOVÁ, A. Polský soud rozhodl o znemožnění interrupcí. In: *Centrumprolidskaprava.cz* [online]. 18.4.2021. Dostupné z: <https://www.centrumlidskaprava.cz/blog/polsky-soud-rozhodl-o-znemozneni-interrupci>.

Nebezpečné potraty. In: *Lekaribezhranic.cz* [online]. 9.9.2020. Dostupné z: <https://www.lekari-bez-hranic.cz/nebezpecne-potraty>.

Některé země přístup k potratům zpřísňují, jiné uvolňují. Velký přehled evropské interrupční politiky. In: *Irozhlas.cz* [online]. 9.7.2022. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/potraty-evropa-interrupce-polsko-italie-chorvatsko-cesko_2207090500_jgr#madar.

Nevada. In: *Reproductiverights.org* [online]. Dostupné z: <https://reproductiverights.org/maps/state/nevada/>.

Parliamentary Assembly. The right conscientious objection in lawful medical care. In: *Assembly.coe.int* [online]. Dostupné z: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17909>.

Planned Parenthood of Southeastern Pennsylvania v. Casey. In: *Britannica.com* [online]. 28.2.2023. Dostupné z: <https://www.britannica.com/event/Planned-Parenthood-of-Southeastern-Pennsylvania-v-Casey>.

PRACNÝ, M. Interrupce: Věčné téma polské společnosti. In: *Pravo21.cz* [online]. 15.1.2019. Dostupné z: <https://pravo21.cz/spolecnost/interruptce-vecne-tema-polske-spolecnosti>.

Prohlášení teheránské konference 13. května 1968. In: *OSN.cz* [online]. Dostupné z: <https://osn.cz/wp-content/uploads/2022/08/teheranska-konf.-1968.pdf>.

Rada pro lidská práva (HRC): Background report. Reprodukční práva. In: *Amo.cz* [online]. 2010. Dostupné z: <https://www.amo.cz/wp-content/uploads/2016/01/PSS-Reprodukcn%C3%AD-prava-HRC1.pdf>.

ŘÍHOVÁ, K. Momentum nativitatis z pohledu trestního práva. In: *Pravniprostor.cz* [online]. 1.4.2019. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/momentum-nativitatis-z-pohledu-trestniho-prava>.

RYŠÁNEK, A. 34 000 Polek za poslední rok podstoupilo potrat ilegálně. In: *Seznamzpravy.cz* [online]. 22.10.2021. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/34-000-polek-za-posledni-rok-podstoupilo-potrat-ilegalne-178665>.

SULOVSÁ, L. Velký přehled: Polská válka o potraty. In: *Forum24.cz* [online]. 2.10.2016. Dostupné z: <https://www.forum24.cz/velky-prehled-polska-valka-o-potraty/>.

ŠLAJS, J. Rozsudek Ústavního tribunálu hýbe Polskem. Omezování potratů rozdělilo společnost. In: *Pravo21.cz* [online]. 2.11.2020. Dostupné z: <https://pravo21.cz/spolecnost/rozsudek-ustavniho-tribunalu-hybe-polskem-omezovani-potratu-rozdelilo-spolecnost>.

Texas nově zakazuje potraty po šestém týdnu těhotenství, je to největší omezení od legalizace. In: *ct24.ceskatelevize.cz* [online]. 1.9.2021. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3363540-v-texasu-zacal-platit-prisny-protipotratovy-zakon-interruptce-umoznuje-jen-do-sesti>.

Tracking the States Where Abortion Is Now Banned. In: *NYtimes.com* [online]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/interactive/2022/us/abortion-laws-roe-v-wade.html>.

Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen. In: *Lidskaprava.cz* [online]. Dostupné z: http://www.lidskaprava.cz/uploads/03_dokumenty/05_prava_zen/umluva-o-odstraneni-vsech-forem-diskriminace-zen.pdf.

Usnesení Evropského parlamentu ze dne 7. července 2022 o rozhodnutí Nejvyššího soudu USA o zrušení práv na umělé přerušování těhotenství ve Spojených státech a nutnosti zaručit práva na umělé přerušování těhotenství a zdraví žen EU (2022/2742(RSP)) In: *Eur-lex.europa.eu* [online]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2023:047:FULL&from=EN>.

V Polsku odmítli přísnější pravidla pro potraty. Trestné měly být také informace o interrupcích. In: *Irozhlas.cz* [online]. 8.3.2023. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/potrat-interrupce-polsko-zakon_2303081010_ako.

VÁCLAVÍKOVÁ, J. O čem byl případ Roeová versus Wade: na začátku práva na potrat byly dvě právníčky. In: *Zpravy.aktualne.cz* [online]. 19.1.2023. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/o-cem-byl-pripad-roeova-versus-wade/r~cc124ff2feb511eca3c0ac1f6b220ee8/>.

Velká Británie: Jako by ze zákona vyzařovala morálka. In: *Hnutiprozivot.cz* [online]. 14.2.2022. Dostupné z: <https://hnutiprozivot.cz/clanky/3008-velka-britanie-jako-by-ze-zakona-vyzařovala-moralka>.

VLČEK, F. Zákaz potratů v Alabamě: Obstojí ve světle dosavadní judikatury Nejvyššího soudu USA? In: *Pravo21.cz* [online]. 28.5.2019. Dostupné z: <https://pravo21.cz/spolecnost/zakaz-potratu-v-alabame-obstoji-ve-svetle-dosavadni-judikatury-nejvyssiho-soudu-usa>.

WLADYNIÁK, L. Celým Polskem po smrti třicetileté ženy zní „Už ani jedna!“. In: *a2larm.cz* [online]. 8.11.2021. Dostupné z: <https://a2larm.cz/2021/11/celym-polskem-po-smrti-tricetilete-zeny-zni-uz-ani-jedna/>.

KRATOCHVÍL, M. Za oponou velkých voleb. V USA se hlasovalo i o zpřísnění potratových zákonů. In: *Denik.cz* [online]. 8.11.2020. Dostupné z: https://www.denik.cz/ze_sveta/za-oponou-velkych-voleb-se-rozhodovalo-v-usa-i-o-potrateg-20211106.html.

Právní předpisy

České:

Příloha k vyhlášce č. 297/2012 Sb., o Listu o prohlídce zemřelého.

Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1992 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb. a ústavního zákona č. 295/2021 Sb.

Vyhláška č. 75/1986 Sb., kterou se provádí zákon č. 66/1986 Sb.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

Zákon č. 66/1986 Sb., o umělém přerušení těhotenství.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád soudní.

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu svobody.

Zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby.

Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách.

Zahraniční:

Americká úmluva o lidských právech 1969 (American Convention on Human Rights 1969).

Ústava Spojených států amerických (Constitution of the United States of America).

Mezinárodní:

Listina základních práv Evropské unie (2012/C 326/02) (EU Charter of Fundamental Rights).

Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte.

Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících.

Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 96/2001 Sb. m. s., o přijetí Úmluvy na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluva o lidských právech a biomedicině.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/24/EU ze dne 9. března 2011 o uplatňování práv pacientů v přeshraniční zdravotní péči.

Usnesení Evropského parlamentu ze dne 7. července 2022 o rozhodnutí Nejvyššího soudu USA o zrušení práv na umělé přerušení těhotenství ve Spojených státech a nutnosti zaručit práva na umělé přerušení těhotenství a zdraví žen v EU (2022/2742(RSP)).

Všeobecná deklarace lidských práv (Universal Declaration of Human Rights).

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.

Judikatura

Judikatura Ústavního soudu České republiky:

nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1565/14 ze dne 2. 3. 2015.

nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 24/10 ze dne 22. 3. 2011.

nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 2480/20 ze dne 16. 3. 2021.

Judikatura Evropského soudu pro lidská práva:

A. B. C. proti Irsku, rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 16. 12. 2010, stížnost č. 25579/05.

Brüggenmann a Scheuten proti Německu, rozhodnutí Evropské komise pro lidská práva ze dne 12.5.1977, stížnost č. 6959/75.

Boso proti Itálii, rozhodnutí ESLP o přijatelnosti stížnosti ze dne 5. 9. 2002, stížnost č. 50490/99.

Elena Cojocarú proti Rumunsku, rozsudek čtvrté sekce ESLP ze dne 22.6.2016, stížnost č. 74114/12.

Evans proti Spojenému království, rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 10. 4. 2007, stížnost č. 6339/05.

Hoffer a Annen proti Německu, rozsudek páté sekce ESLP ze dne 13.1.2011, stížnosti č. 397/07 a 2322/07.

Open Door a Dublin Well Woman proti Irsku, rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 29. 10. 1992, stížnosti č. 14234/88 a 14235/88.

P. a S. proti Polsku, rozsudek čtvrté sekce ESLP ze dne 30. 10. 2012, stížnost č. 57375/08.

R. R. proti Polsku, rozsudek čtvrté sekce ESLP ze dne 28. 11. 2011, stížnost č. 27617/04.

Tysiac proti Polsku, rozsudek čtvrté sekce ESLP ze dne 20. 3. 2007, stížnost č. 5410/03.

Vo proti Francii, rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 8. 7. 2004, stížnost č. 53924/00.

X. proti Spojenému království, rozhodnutí Evropské komise pro lidská práva ze dne 13. 5. 1980, stížnost č. 8416/79.

Z. proti Polsku, rozsudek čtvrté sekce ESLP ze dne 13.11.2012, stížnost č. 46132/08.

Judikatura Soudního dvora Evropské unie:

Rozsudek SDEU ze dne 4. 10. 1991, C-159/90, EU:C:1991:378

Judikatura Nejvyššího soudu USA:

U.S. Supreme Court. Casey v. Planned Parenthood, 505 U.S. 833 (1992).

U.S. Supreme Court. Dobbs v. Jackson Women's Health Organization, 597 U.S. (2022).

U.S. Supreme Court. Roe v. Wade, 410 U.S. 113 (1973).

Audiovizuální dokumenty

zEvropy podcast. ES: Interrupce v právu EU [podcast]. KEP PF UK. 1.3.2023.